

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Sociální politika

1. ročník

Sociální činnost

Mgr. et Mgr. Veronika Nosková

2., upravené vydání

Obsah

1	ÚLOHA SOCIÁLNÍ POLITIKY VE SPOLEČNOSTI.....	6
	PRACOVNÍ LIST Č. 1.....	8
	PRACOVNÍ LIST Č. 2.....	9
2	VÝVOJ A RŮZNÁ POJETÍ SOUČASNÉHO SOCIÁLNÍHO STÁTU.....	10
2.1	PRAVĚK.....	10
2.2	STAROVĚK.....	10
2.3	STŘEDOVĚK.....	11
2.4	NOVOVĚK.....	11
2.5	VZNIK SOCIÁLNÍHO STÁTU.....	12
2.6	TYPY SOCIÁLNÍCH STÁTŮ.....	13
2.6.1	Redistributivní typ sociálního státu.....	13
2.6.2	Výkonový typ sociálního státu.....	13
2.6.3	Reziduální typ sociálního státu.....	14
2.7	MODEL SOCIÁLNÍ POLITIKY V ČR.....	15
2.8	KRIZE SOCIÁLNÍHO STÁTU.....	16
	PRACOVNÍ LIST Č. 3.....	17
	PRACOVNÍ LIST Č. 4.....	18
	PRACOVNÍ LIST Č. 5.....	19
	PRACOVNÍ LIST Č. 6.....	20
3	CÍLE SOCIÁLNÍ POLITIKY.....	22
3.1	POMOC JAKO CÍL.....	22
3.2	POVINNOSTI JAKO CÍL.....	22
3.3	REALIZACE LIDSKÝCH PRÁV JAKO CÍL.....	22
3.4	VZTAH OBYVATELSTVA K CÍLŮM SOCIÁLNÍ POLITIKY.....	23
4	FUNKCE SOCIÁLNÍ POLITIKY.....	25
5	PRINCIPY SOCIÁLNÍ POLITIKY.....	26
5.1	PRINCIP SOCIÁLNÍ SPRÁVEDLNOSTI.....	26
5.2	PRINCIP SOCIÁLNÍ SOLIDARITY.....	27
5.3	PRINCIP SUBSIDIARITY.....	27
5.4	PRINCIP PARTICIPACE.....	28
	PRACOVNÍ LIST Č. 7.....	29
6	OBJEKTY A SUBJEKTY SOCIÁLNÍ POLITIKY.....	30

6.1	OBJEKTY SOCIÁLNÍ POLITIKY	30
6.2	SUBJEKTY SOCIÁLNÍ POLITIKY	31
6.2.1	Stát a jeho orgány	31
6.2.2	Politické strany.....	31
6.2.3	Zaměstnavatelé.....	31
6.2.4	Odborové orgány.....	32
6.2.5	Místní komunity, obce.....	32
6.2.6	Občanské iniciativy	32
6.2.7	Církev	32
6.2.8	Rodiny	33
	PRACOVNÍ LIST Č. 8.....	34
7	NÁSTROJE SOCIÁLNÍ POLITIKY	35
7.1	PROGRAM.....	35
7.2	PRÁVNÍ ŘÁD	35
7.3	KOLEKTIVNÍ VYJEDNÁVÁNÍ.....	35
7.4	VEŘEJNÁ SLYŠENÍ.....	36
7.5	NÁTLOKOVÉ AKCE.....	36
7.6	HROMADNÉ SDĚLOVACÍ PROSTŘEDKY	36
7.7	EKONOMICKÉ NÁSTROJE.....	37
7.8	KONKRÉTNÍ NÁSTROJE SOCIÁLNÍ POLITIKY.....	37
7.8.1	Peněžní dávky	37
7.8.2	Věcné dávky.....	37
7.8.3	Služby	38
	PRACOVNÍ LIST Č. 9.....	39
8	SYSTÉM SOCIÁLNÍ OCHRANY	40
8.1	CHUDOBA.....	40
8.1.1	Absolutní a relativní chudoba	40
8.1.2	Příčiny chudoby	41
8.1.3	Řešení následků chudoby	42
8.2	SOCIÁLNÍ VYLOUČENÍ	44
8.3	SITUACE V ČR.....	44
	PRACOVNÍ LIST Č. 10.....	46
	PRACOVNÍ LIST Č. 11.....	47

9	PILÍŘE SOCIÁLNÍ POLITIKY	48
9.1	SOCIÁLNÍ POJIŠTĚNÍ	48
9.1.1	Důchodové pojištění.....	49
9.1.2	Nemocenské pojištění.....	50
9.1.3	Pojištění pro případ nezaměstnanosti.....	51
9.2	STÁTNÍ SOCIÁLNÍ PODPORA	52
9.2.1	Dávky testované.....	53
9.2.2	Dávky netestované	54
9.3	SOCIÁLNÍ POMOC	55
9.3.1	Sociální poradenství	55
9.3.2	Příspěvek na péči.....	56
9.3.3	Sociální služby	56
9.3.4	Pomoc v hmotné nouzi	57
9.3.5	Dávky pro zdravotně postižené.....	58
	PRACOVNÍ LIST Č. 12.....	59
10	RODINNÁ POLITIKA	61
10.1	RODINA	61
10.1.1	Dělení rodiny	62
10.1.2	Charakteristiky současné západní (postmoderní) rodiny	63
10.2	NÁHRADNÍ RODINNÁ VÝCHOVA.....	64
10.2.1	Osvojení – adopce	65
10.2.2	Pěstounská péče	65
10.2.3	Pěstounská péče na přechodnou dobu	66
10.2.4	Poručenství.....	66
10.2.5	Svěření dítěte do výchovy jiné fyzické osoby než rodiče	66
10.3	RODINNÁ POLITIKA ČR.....	67
10.3.1	Demografický vývoj ČR.....	67
10.3.2	Subjekty rodinné politiky	68
10.3.3	Nástroje rodinné politiky	69
10.4	VÝCHOVA K PARTNERSTVÍ, MANŽELSTVÍ A RODIČOVSTVÍ	71
	PRACOVNÍ LIST Č. 13.....	72
	PRACOVNÍ LIST Č. 14.....	73
11	DŮCHODOVÁ POLITIKA.....	74

11.1	DEMOGRAFICKÉ FAKTORY V DŮCHODOVÉ POLITICE	74
11.2	ZÁKLADNÍ DŮCHODOVÉ POJIŠTĚNÍ.....	76
11.3	ZAMĚSTNAVATELSKÉ PENZIJNÍ SYSTÉMY	77
11.4	PENZIJNÍ PŘIPOJIŠTĚNÍ SE STÁTNÍM PŘÍSPĚVKEM.....	77
	PRACOVNÍ LIST Č. 15.....	79
12	ZDRAVOTNÍ POLITIKA	82
12.1	ZDRAVOTNÍ POLITIKA ČR.....	83
12.2	FINANCOVÁNÍ ZDRAVOTNÍ PÉČE.....	83
12.2.1	Státní pojištěnci.....	84
12.3	POSKYTOVÁNÍ ZDRAVOTNÍ PÉČE	84
12.4	REGULAČNÍ POPLATKY	85
12.5	PÉČE O OSOBY SE ZDRAVOTNÍM POSTIŽENÍM.....	86
	PRACOVNÍ LIST Č. 16.....	88
13	POLITIKA ZAMĚSTNANOSTI.....	89
13.1	ÚKOLY ÚŘADŮ PRÁCE.....	89
13.2	AKTIVNÍ POLITIKA ZAMĚSTNANOSTI	90
13.3	NEZAMĚSTNANOST	91
13.4	PASIVNÍ POLITKA ZAMĚSTNANOSTI	92
	PRACOVNÍ LIST Č. 17.....	93
	Seznam použitých zkratk	94
	Seznam použitých pramenů	95

1 ÚLOHA SOCIÁLNÍ POLITIKY VE SPOLEČNOSTI

Sociální politika je sousloví často používané v každodenním životě,¹ vyskytuje se v různých oborech lidské činnosti. V určitých souvislostech si jej budou všimnout právníci, sociologové, politologové, ekonomové a další odborníci. Sociální politiku lze tedy charakterizovat z různých pohledů a úrovní. V odborné literatuře můžeme najít mnoho pokusů o její definici, avšak neexistuje všeobecně uznávaná definice. Co autor, to jiné vymezení.

Tab. č. 1: Vymezení pojmů „sociální“ a „politika“

Pojem „sociální“	Pojem „politika“
<ul style="list-style-type: none">▪ pochází z latiny (socius – druh, společník)▪ pojem bývá obvykle chápán ve 3 významových rovinách:<ul style="list-style-type: none">✓ v nejširším vymezení – společenský, vztahující se ke společnosti, týkající se vztahů mezi lidmi✓ v užším vymezení – aktivity směřující ke zdokonalování životních podmínek lidí, zlepšování společenských poměrů✓ v nejužším vymezení – řešení nepříznivých sociálních situací, hmotné zabezpečení jedince	<ul style="list-style-type: none">▪ je řeckého původu (polis – město, politiké techné – správa obce)▪ dá se vyložit jako umění řídit stát, správa věcí veřejných▪ politiku lze chápat jako specifickou společenskou činnost, která se projevuje souborem různých opatření a konkrétním jednáním státu (a dalších subjektů), čímž je ovlivňována společenská realita v nejširším slova smyslu. Touto činností jsou prosazovány a naplňovány určité cíle. Její praktická realizace je výsledkem střetů politických sil, ekonomických možností a národních specifíků a tradic.

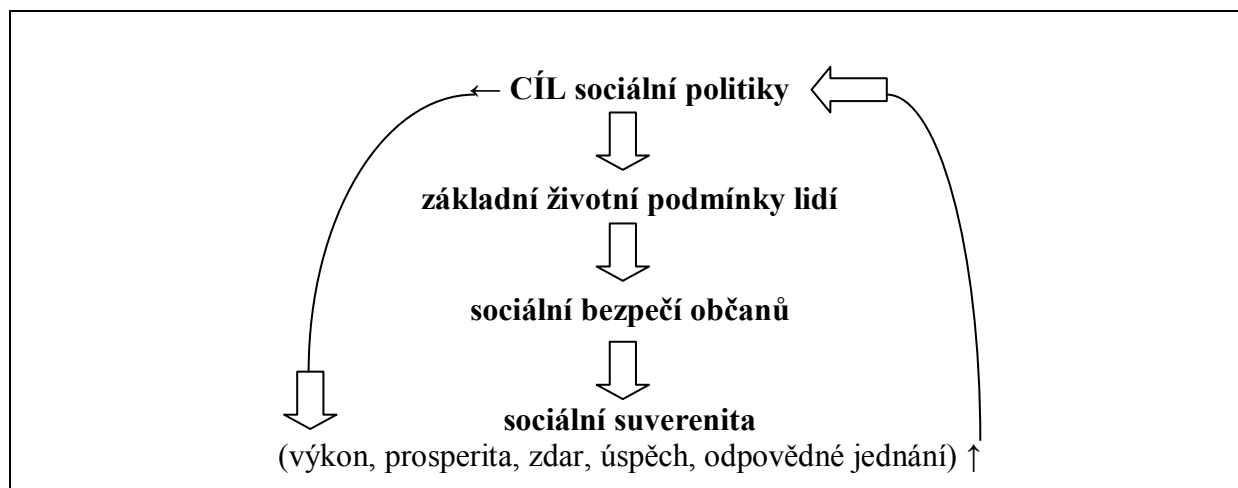
Co to tedy je sociální politika? **Můžeme ji definovat jako soubor aktivit, které cíleně směřují ke zlepšení základních životních podmínek občanů.** Dnešní moderní společnost klade důraz na kultivaci a rozvoj jedince, které chápe jako rozhodující předpoklad prosperity moderní společnosti. Pokud se člověk cítí sociálně bezpečný, může být i suverénní a výkonný. Na druhou stranu sociální suverenita a ocenění výkonu tvoří předpoklady vyššího sociálního bezpečí.²

¹ V českém prostředí tento pojem zdomácněl na přelomu 19. a 20. století.

² V minulosti bylo sociální bezpečí řady pracovníků závislé na poslušnosti k režimu → jejich suverenita, výkon a odvaha k odpovědnému jednání byly silně omezeny.

Opakem sociální suverenity je **sociální závislost**, opakem sociálního bezpečí je **sociální ohrožení, tíseň**. Smyslem sociální politiky je tedy zajišťování a udržování sociální suverenity a bezpečí a omezování sociální závislosti a ohrožení (viz graf č. 1).

Graf č. 1: Sociální bezpečí a sociální suverenity

Sociální politika se rozvíjí v rámci celého společenského systému a také sama významně působí na jeho rozvoj. Vzájemná provázanost sfér života společnosti má za následek, že se sociální politika, její cíle, funkce a nástroje neutváří izolovaně, ale v souladu s těmito sférami a v souvislosti s řadou ekonomických, politických a mravních norem.

SOCIÁLNÍ POLITIKA je součástí politiky každé vyspělé společnosti. Je to cílevědomá činnost státu a jiných subjektů usilující o vytvoření podmínek, které omezují příčiny sociální nerovnováhy a zajišťují předpoklady pro harmonický rozvoj jedinců, sociálních skupin a společenských celků (komunit).

PRACOVNÍ LIST Č. 1

Úvod do sociální politiky

1. Uspořádejte právní normy podle jejich právní síly:

2. Doplňte údaje do tabulky:

sociální pojištění (důchody, zabezpečení v nemoci a nezaměstnanosti), bytová politika, rodinná politika, vzdělávací systém, politika zaměstnanosti, sociální služby, sociálně-právní ochrana dětí, finanční zabezpečení sociální oblasti, správa uprchlických zařízení, státní sociální podpora (dávky pro rodiny s dětmi), zdravotní politika, azylová politika, prevence sociálně-patologických jevů u dětí a mládeže

Název ministerstva	Úloha v sociální politice	Jméno současného ministra
Ministerstvo práce a sociálních věcí		
Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy		
Ministerstvo financí		
Ministerstvo zdravotnictví		
Ministerstvo pro místní rozvoj		
Ministerstvo vnitra		

3. Stručně popište proces tvorby a schvalování zákonů:

4. Vysvětlete pojem „novelizace“:

PRACOVNÍ LIST Č. 2

Úvod do sociální politiky

1. Uveďte, čím se zabývá sociální politika:

2. Napište příklady sociálních problémů:

3. Vyberte si 2 libovolné sociální problémy a rozepište se k nim podle uvedeného schématu:

Téma 1:	Téma 2:
charakteristika problému:	charakteristika problému:
možné příčiny problému:	možné příčiny problému:
důsledky problému:	důsledky problému:

2 VÝVOJ A RŮZNÁ POJETÍ SOUČASNÉHO SOCIÁLNÍHO STÁTU

Systematické sociální aktivity evropských států se objevují až na přelomu 19. a 20. století. Této skutečnosti předcházela určitý vývoj, jehož stěžejní momenty je nutné zdůraznit, abychom si uvědomili historické faktory podmiňující vznik moderního sociálního státu.

2.1 PRAVĚK

- člověk v sobě od pravěku chová potřebu sociálního bezpečí → nejstarší uspořádání společnosti bylo založeno na společném úsilí rodu o přežití → tzv. **rodová solidarita**
- s dělbou práce a rozvojem společnosti vznikl problém péče o ty, kteří nebyli zařazeni do společenského systému tak, aby se o sebe mohli postarat (dětí, handicapovaní, staří lidé) → vznikl problém obživy, který se později rozvinul v **problém chudoby** → **nejstarší sociální problém**

2.2 STAROVĚK

- v některých starověkých státech (Řecko, Řím) bylo poskytnutí **pomoci závislé na významnosti a užitečnosti člověka pro společnost**³
- podpora byla určena jen konkrétním skupinám lidí (svobodní) a pouze po určitou dobu – byla přidělována půda válečným vysloužilcům, poskytována pomoc vdovám a sirotkům po bojovnících, chléb chudým svobodným občanům⁴, úředníkům
- svobodný pán byl živěn svými otroky, a proto nepotřeboval žádné sociální garance od státu
- největším sociálním nebezpečím bylo pro svobodné zchudnout a upadnout do dlužního otroctví → sociální reformy zaměřené na navrácení svobody dlužním otrokům (např. Solónovy reformy, konec 6. st. př. n. l.)
- otrok nebyl považován za člověka, ale za „věc patřící svému pánovi“
- Řekové nepovažovali soucit a pomoc slabším a nemocným za kladné hodnoty

³ Např. Platon považuje Spartu za nejdokonalější z existujících městských států – nechávají usmrcovat neduživé děti. Každý musí být soběstačný. Nemocné a zraněné je třeba léčit, jen pokud je naděje, že se vrátí na své místo ve společnosti. Účelem léčby je navrátit narušenou pracovní schopnost, nikoli prodlužovat život. Takoví lidé nejsou užiteční ani sobě, protože neprožívají plnohodnotný život, ani obci, protože se neúčastní sociálního života.

⁴ Ve 4. st. př. n. l. se v Athénách poskytovala státní pomoc svobodným občanům, pokud oslepli, byli chromí nebo jinak vážně postižení a nemohli si sami zajistit obživu. Předpokladem poskytnutí pomoci bylo zjišťování majetku, který nesměl přesáhnout stanovenou hranici. V Athénách se masy zchudlých svobodných občanů postupně soustřeďovaly a ohrožovaly stát → zavedení tzv. diet, sociální podpory (v Římě známé „chléb a hry“).

2.3 STŘEDOVĚK

- monoteistická náboženství vyzývají k filantropii, dobročinnosti a pomoc bližnímu formulují jako ctnost
- křesťanství položilo základy pro filantropii v Evropě – základem je křesťanská láska k bližnímu, **charita** (z lat. caritas – slitování, smilování) → vliv na sociální aktivity středověké společnosti
- **pomoc měla většinou dobročinný charakter, neměla povahu systémové péče o lidi, byla nahodilá a neorganizovaná**
- roste problém chudoby → problém lidí „bez pána“, kteří zůstali bez zdroje obživy po rozpadu Říše římské – jejich osud závisel na dobrovolné sousedské výpomoci
- nejvýznamnějším nositelem sociální péče byla **církev**:
 - ✓ nejstarší impulzy k pomoci potřebným přišly od církve, která již v době svých počátků nabádala k pomoci nuzným
 - ✓ od založení církve byla organizována pomoc církevním obcím, pořádání sbírek
 - ✓ budování útulků pro určité skupiny lidí (sirotci, staří lidé, poutníci...)
 - ✓ vznik řeholních řádů – nedílnou součástí mnoha z nich byla i sociální činnost – zaměřená na různé skupiny sociálních problémů
- růst chudoby ve 13. a 14. století způsobil, že církevní instituce byly schopny starat se jen o ty nejpotřebnější → vedle církve se v sociální činnosti angažují **obce a šlechta** → reagují na závažnější sociální problémy, které ohrožují celou společnost:
 - ✓ ve středověku bylo bezdomovectví jedním ze závažných problémů → důsledek válek, vyhánění chudých rolníků z půdy
 - ✓ tuláctví, žebrota, krádeže:
 - obecní útulky pro místní chudé
 - zákaz pobytu cizích žebráků
 - regulace žebroty udílením práva (povolení) žebrat
 - v některých oblastech panovníci ukládají bohatým povinnost přispívat na pomoc chudým → aby se sociální problémy nevyhrotily do krajnosti
- do 1. poloviny 19. století nemá **stát** žádnou nebo značně omezenou roli v sociální oblasti

2.4 NOVOVĚK

- rozvoj věd, průmyslu a techniky → průmyslová revoluce
- vzniká kapitalistická společnost – převažuje tržní hospodářství

- ruku v ruce s průmyslovou revolucí se **vyhraňují sociální problémy**:
 - ✓ urbanizace
 - ✓ ztráta tradičního zaměstnání, práce žen a dětí
 - ✓ místní oddělení pracoviště a bydliště
 - ✓ rozpad tradiční rodiny – oddělení rodičovských a prarodičovských generací (tradiční rodina → nukleární rodina)
 - ✓ omezení nebo vyloučení tradičních způsobů řešení sociálních problémů (vlastními silami, prostřednictvím rodiny, sousedů, obce)
- **od konce 19. století se řešení těchto problémů stále více přesouvá na stát** → stát je společenskými poměry „donucen“ aktivně se podílet na zabezpečení základních životních podmínek lidí

2.5 VZNIK SOCIÁLNÍHO STÁTU

- na konci 19. století dochází k přijímání opatření, která jsou základními stavebními kameny tzv. sociálního státu
- v současné době považují vyspělé státy účast v sociální oblasti za nedílnou součást svých aktivit → k označení takového stavu se běžně používá pojem **SOCIÁLNÍ STÁT** (angl. termín „welfare state“ – stát blahobytu, stát veřejných sociálních služeb)
- termín **WELFARE STATE** poprvé použil na počátku 40. let 20. století anglický lord W. H. Beveridge, který je také autorem komplexního systému sociálních opatření pro obyvatele Velké Británie jako ochrany před 5 „velkými zly“ (chudobou, nemocí, nezaměstnaností, nevzdělaností a nedostatečným bydlením):
 - ✓ jedná se o nové pojetí odpovědnosti vlády za životní podmínky a blahobyt občanů
 - ✓ stát poskytuje občanům ochranu před některými náhodnými vlivy a zaručuje určitá životní minima a pomoc v závažných životních situacích
- **sociální stát je spojován s tzv. moderní sociální politikou, která klade důraz na:**
 - ✓ dobré zdraví obyvatelstva
 - ✓ dobré vzdělání obyvatelstva
 - ✓ zajištění obyvatelstva nezbytnými příjmy
 - ✓ poskytnout všem obyvatelům stejné šance v životě a zajistit důstojnou životní úroveň

SOCIÁLNÍ STÁT – stát, v němž se v zákonech, v postojích lidí, v aktivitách institucí a v praktické politice prosazuje myšlenka, že sociální podmínky, v nichž lidé žijí, nejsou jen věcí jedinců či rodin, ale věcí veřejnou. Stát zaručuje občanům minimální podporu a pomoc v různých životních situacích, které je ohrožují.

2.6 TYPY SOCIÁLNÍCH STÁTŮ

Dnešní vyspělé evropské země počítají s účastí státu v sociální politice. Státy vyspělých demokratických zemí jsou státy sociálními. Přesto mezi jednotlivými státy a jejich sociální politikou existují určité rozdíly, které vycházejí z míry sociálnosti, způsobu sociálního chování státu a z úlohy, kterou má v sociální politice stát a ostatní subjekty.

2.6.1 Redistributivní typ sociálního státu

- sociální potřeby občanů vnímá jako sociální práva
- v sociální politice hraje dominantní roli stát – výrazně omezuje, někdy až ruší, aktivity nestátních subjektů
- do svých sociálních aktivit zahrnuje všechny občany bez ohledu na to, zda jsou sociálně potřební – univerzální poskytování dávek
- značný rozsah redistribuce (přerozdělování finančních prostředků mezi občany) – náročný na ekonomické zdroje
- dnes jej najdeme: Dánsko, skandinávské země, Holandsko, bývalá ČSSR⁵

2.6.2 Výkonový typ sociálního státu

- založen na myšlence, že sociální potřeby občanů mají být přednostně uspokojovány na základě pracovního výkonu a zásluh
- stát zaručuje pouze základní, minimální pomoc, zároveň vytváří prostor pro působení nestátních subjektů (církve, neziskové organizace, občanské iniciativy...)
- založen na širší spolupráci občanů a na aplikaci povinného sociálního pojištění
- dnes jej najdeme: Německo, Francie, Rakousko

⁵ Jde o typ blízký sociálním aktivitám státu v bývalé ČSSR (systém nebyl založen na demokratickém uspořádání společnosti, sloužil i k diskriminaci určitých jedinců či skupin). Někteří autoři hovoří o tzv. **leninském typu sociálního státu** – byl spojen s režimem ve státech východní a střední Evropy, typický monopol státu v poskytování sociálních služeb. Poskytoval svou pomoc na základě splnění předpokladu, že jednotlivci byli součástí pracujícího lidu. Jakmile jedinec odmítl stát se takovou součástí, byl vyloučen ze sociální ochrany a často i kriminalizován. V praxi docházelo k omezování sociálních práv lidí, takže systém sociální ochrany představoval spíše nástroj kontroly.

2.6.3 Reziduální typ sociálního státu

- zdůrazňuje individuální odpovědnost každého za uspokojení sociálních potřeb
- role státu v sociální politice je značně potlačena
- stát spoléhá na trh a rodinu – 2 přirozené způsoby, jak jsou uspokojovány potřeby lidí
- státní pomoc je občanovi nabídnuta jako poslední – v případech, kdy ostatní subjekty selžou → odpovědnost státu za sociální situace je však minimální, poskytované finanční dávky taktéž minimální
- jedinou funkcí sociální politiky je řešení chudoby
- dnes jej najdeme: USA, Japonsko, Velká Británie

Uvedené typy sociálních států (sociálních politik) nemohou ve skutečnosti existovat v jednotlivých zemích v čisté modelové podobě. Model sociální politiky v každé konkrétní zemi je vždy výsledkem kombinace prvků všech tří typů.

Jednotlivé typy (modely) je třeba chápat jako určité vzory, vedoucí k ujasnění předností i slabých stránek spojených s jednotlivými modely → má svůj význam při hledání vhodného konceptu sociální politiky. Navíc sociální politika je živým systémem, který je ovlivněn historickými zvláštnostmi, národními specifiky, politickými, ekonomickými aj. možnostmi a musí reagovat podle okamžitých potřeb.

V posledních 20 letech můžeme pozorovat soustavné hledání optimální míry účasti státu v sociální politice. Otázkou není, zda se má stát v sociální politice angažovat, či ne, ale především jaká má být míra účasti státu v sociální politice.

Tab. č. 2: Hlavní rysy států veřejných sociálních služeb⁶

Charakteristiky	REZIDUÁLNÍ	VÝKONOVÝ	REDISTRIBUTIVNÍ
odpovědnost státu za uspokojování potřeb	minimální	optimální	úplná
zkoumání potřebnosti	primární	sekundární	okrajové
rozsah povinně poskytovaných služeb	omezený	rozsáhlý	úplný
populace krytá povinně poskytovanými službami	menšina	většina	všichni
výše dávek a příspěvků	nízká	střední	vysoká
charakter klientů	chudáci	občané	členové společnosti
status klientů	nízký	střední	vysoký

⁶ KREBS, V. a kol. *Sociální politika*, s. 80 – upraveno

2.7 MODEL SOCIÁLNÍ POLITIKY V ČR

- ani Českou republiku nemůžeme jednoznačně přiřadit jen k jednomu typu sociální politiky
- model sociální politiky naší země se utváří v reakci na socialistickou minulost a v souvislosti se změnami společenského systému po roce 1989
- **doba socialistického vývoje** byla založena na zcela odlišných politických, ekonomických a sociálních podmínkách:
 - ✓ monopolní postavení státu v sociální oblasti
 - ✓ vyloučení ostatních subjektů ze sociální politiky
 - ✓ rovnostářský model
 - ✓ náročný na ekonomické zdroje
 - ✓ podporující pasivní chování obyvatel
 - ✓ represivní přístup k určitým skupinám a jedincům
 - ✓ nesvoboda a potlačování lidských práv
- **společenská i sociální transformace po roce 1989:**
 - ✓ prohlubuje se diferenciaci společnosti, rostou příjmové a majetkové nerovnosti
 - ✓ vznikají nové sociální problémy (chudoba, sociální vyloučení, nezaměstnanost)
 - ✓ systémová změna sociální politiky je spojena se zeslabením prvků redistributivního typu – omezení sociální velkorysosti státu při současném posílení prvků výkonových a reziduálních → snaha po úsporné a zároveň účinné sociální politice
 - ✓ potřeba obnovy individuální odpovědnosti za vlastní osud a podpora aktivního postoje k práci

„Zhruba od druhé poloviny 19. století začaly některé evropské státy přebírat i funkce v sociální oblasti. Do té doby byla ochrana sociálně slabých vrstev svěřena církevní charitě či ponechána mezilidské solidaritě.

Sociální stát bývá někdy nazýván i státem sociálního blahobytu či sociálního zabezpečení, zaopatřovacím státem, angl. „welfare state“. Vzniká v polovině 19. století ve Francii, od 70. let 19. století v Německu a zhruba ve stejnou dobu ve Velké Británii.

Základním úkolem sociálního státu je zabezpečit přijatelné existenční minimum pro nejchudší vrstvy: odstranění hladu a žebroty, pomoc zdravotně postiženým, starým a nezaměstnaným lidem, podpora slabých sociálních skupin a chudých rodin, zajištění základní zdravotní péče a minimálního vzdělání. Ke splnění tohoto úkolu stát pomocí daní (a sociálních daní)

odčerpává vyšším příjmovým skupinám a firmám finanční prostředky, které pak prostřednictvím státního rozpočtu přerozděluje. Státní výdaje pak mohou mít přímý charakter (přímé sociální dávky) i nepřímý charakter (např. financování programu veřejných prací).

Argumenty pro vznik a rozvoj sociálního státu jsou postaveny zhruba na třech principech: solidarita, pragmatismus a idea pokroku. Princip solidarity je založen na vzájemné odpovědnosti mezi lidmi, na altruismu těch, kdo mohou pomoci slabším. Z pragmatického úhlu pohledu podporují majetnější vrstvy výdajovou politiku státu proto, že pouze zmírňováním chudoby se může předejít sociálním otřesům, a tím zachovat společenský řád a konsensus. Třetím argumentem pro sociální stát byla osvícenská idea pokroku, který byl v hodnotové rovině spatřován v postupném smazávání sociálních nerovností.⁷

2.8 KRIZE SOCIÁLNÍHO STÁTU

V poslední době se stále více zdůrazňuje, že se praxe sociálního státu dostala do krize. „Prvním problémem je skutečnost, podle které je tempo růstu sociálních výdajů větší než tempo ekonomického růstu. Znamená to, že sociální potřeby překračují ekonomické možnosti. Druhým faktorem jsou demografické ukazatele stárnutí populace. Stále více lidí se – právě díky zdravotní politice – dožívá vyššího věku, a tím rostou výdaje na důchodové zabezpečení. Dalším momentem krize je růst nákladů na byrokracii, která zabezpečuje distribuci a adresnost sociálních dávek. Čtvrtou příčinou úpadku sociálního státu jsou důsledky v oblasti hodnot. Stále více lidí parazituje na sociálních dávkách, namísto práce volí raději podporu v nezaměstnanosti, zneužívání povinnosti státu se stává společenskou normou. Demotivační charakter však působí i na straně středních a vyšších vrstev, protože při progresivním zdanění již vynaložené náklady neodpovídají velikosti příjmu či zisku.“⁸

⁷ DAVID, R. *Politologie. Základy společenských věd*. s. 130

⁸ DAVID, R. *Politologie. Základy společenských věd*. s. 130

PRACOVNÍ LIST Č. 3

Vývoj sociálního státu – církev jako subjekt sociální pomoci

1. Co znamená pojem „charita“:

2. Přečtěte si biblický příběh o milosrdném Samaritánovi a vyzvedněte jeho poselství:

»Ale on se chtěl ospravedlnit, a proto se Ježíše zeptal: „A kdo je můj bližní?“ Ježíš se ujal slova a řekl: „Jeden člověk sestupoval z Jeruzaléma do Jericha a octl se mezi lupiči. Ti ho o všechno obrali, zbili, nechali napolo mrtvého a odešli. Náhodou šel tou cestou nějaký kněz; viděl ho, ale vyhnul se mu. Stejně i jeden levita přišel k tomu místu; viděl ho, ale vyhnul se mu. Ale jeden Samaritán přišel na své cestě k němu, viděl ho a bylo mu ho líto. Přistoupil k němu, nalil mu do ran oleje a vína, obvázal je, vysadil ho na svého soumara, dopravil do hostince a staral se o něho. Druhého dne vytáhl dva denáry a dal je hostinskému se slovy: ‚Starej se o něho, a co vynaložíš navíc, já ti doplatím, až se budu vracet.‘ Co myslíš, kdo z těch tří se zachoval jako bližní k tomu, který se octl mezi lupiči?“ On odpověděl: „Ten, kdo mu prokázal milosrdenství.“ A Ježíš mu řekl: „Jdi a stejně jednej i ty!“⁹

Poselství příběhu o milosrdném Samaritánovi

3. Církev učí o tzv. skutcích duchovního a tělesného milosrdenství. Rozdělte jednotlivé příklady do tabulky:

dávat najíst tomu, kdo má hlad; odpouštět; trpělivě se snášet; navštěvovat nemocné a vězněné; pohřbívat zesnulé; těšit; posilovat; odívat toho, kdo nemá co na sebe; radit; hostit toho, kdo nemá střechu nad hlavou; učit

Skutky duchovního milosrdenství	Skutky tělesného milosrdenství

⁹ Lk 10, 29–37

PRACOVNÍ LIST Č. 4

Vývoj sociálního státu – církev jako subjekt sociální pomoci

1. U jednotlivých osobností církve vyhledejte informace o jejich sociální činnosti:

JAN BOSCO

doba, kdy žil	
místo působení	
charakteristika sociálního díla	

ANEŽKA ČESKÁ

doba, kdy žila	
místo působení	
charakteristika sociálního díla	

ZDISLAVA Z LEMBERKA

doba, kdy žila	
místo působení	
charakteristika sociálního díla	

MATKA TEREZA

doba, kdy žila	
místo působení	
charakteristika sociálního díla	

2. Znáte některé církevní řeholní řády, které dnes aktivně působí v sociální oblasti?

--

PRACOVNÍ LIST Č. 5

Vývoj sociálního státu

1. Stručně charakterizujte úroveň poskytování sociální pomoci ve starověkém Řecku:

2. Co označuje termín „welfare state“:

3. Do tabulky doplňte charakteristiky jednotlivých typů sociálních států:

významná úloha rodiny jako subjektu sociální pomoci, vysoká výše dávek, nízké dávky, povinné sociální pojištění, např. v Německu či Francii, důraz na pracovní odpovědnost každého občana, minimální prostor pro činnost nestátních organizací, dominantní role státu v sociální oblasti, např. v USA, ze sociálního systému čerpají všichni občané, stát vytváří prostor pro působení nestátních organizací, důraz na pracovní výkon a současně záruka základní pomoci, minimální odpovědnost státu, poskytované služby se vztahují na většinu populace, např. ve skandinávských zemích

redistributivní typ sociálního státu	výkonový typ sociálního státu	reziduální typ sociálního státu

4. Co je to tzv. krize sociálního státu? Vysvětlete pojem a uveďte příčiny:

Krize sociálního státu	
Příčiny krize sociálního státu	

PRACOVNÍ LIST Č. 6

Opakování

1. Sociální politika je:

- a) činnost státu a nestátních organizací usilující o zlepšení životního prostředí
- b) činnost státu a nestátních organizací usilující o zlepšení základních životních podmínek obyvatelstva
- c) činnost státu a nestátních organizací zaměřená pouze na předcházení vzniku sociálních problémů
- d) činnost nestátních organizací, které usilují o ženskou rovnoprávnost

2. Které/která ministerstva se nepodílí/nepodílejí na realizaci sociální politiky:

- a) ministerstvo obrany
- b) ministerstvo zdravotnictví
- c) ministerstvo financí
- d) ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy
- e) ministerstvo kultury

3. Které ministerstvo řídí sociální politiku:

- a) ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy
- b) ministerstvo zdravotnictví
- c) ministerstvo vnitra
- d) ministerstvo práce a sociálních věcí
- e) ministerstvo sociálního zabezpečení

4. Vyberte správné označení zákona:

- a) z. 117-1995/Sb., o státní sociální podpoře
- b) z. č. 117, 1995 – o státní sociální podpoře
- c) z. č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře
- d) 117/1995: o státní sociální podpoře

5. Ve kterém historickém období byla sociální pomoc realizována formou rodové solidarity:

- a) v pravěku
- b) ve starověku
- c) ve středověku

6. Vyberte pravdivé/pravdivá tvrzení:

- a) ve středověku poskytovala sociální pomoc pouze církev
- b) ve středověku realizoval sociální pomoc pouze stát
- c) ve středověku realizovala sociální pomoc církev, obce i šlechta
- d) středověké církevní řády se do sociální pomoci nezapojovaly
- e) některé středověké církevní řády se do sociální pomoci zapojovaly

- f) ve středověku vydávaly obce tzv. „tulácké a žebrácké“ pasy

7. Komu byla poskytována sociální pomoc ve starověkém Řecku:

- a) sociální pomoc byla poskytována všem občanům
- b) sociální pomoc byla poskytována všem svobodným občanům
- c) sociální pomoc byla poskytována vybraným skupinám svobodných občanů
- d) otrok byl považován za věc, tudíž neměl nárok na sociální pomoc
- e) svobodný občan měl nárok na sociální pomoc, když mu zemřel/la manžel/ka
- f) na sociální pomoc od státu měli nárok pouze vysloužilí vojáci

8. Pojem „welfare state“ v překladu do češtiny znamená:

- a) stát veřejného zdravotnictví
- b) stát veřejných sociálních služeb
- c) stát blahobytu
- d) stát vysokého životního standardu

9. Jaké typy sociálních států rozeznáváme:

- a) reziduální, redistributivní výkonový
- b) reziduální, rezervovaný, výkonový
- c) redistributivní, spořicí, participativní

10. Který typ sociálního státu hraje v sociální oblasti dominantní roli a omezuje činnost nestátních organizací:

- a) redistributivní
- b) reziduální
- c) participativní
- d) výkonový

11. Který typ sociálního státu bychom našli v USA:

- a) redistributivní
- b) reziduální
- c) výkonový

12. Co je typické pro reziduální typ sociálního státu:

- a) poskytuje pouze minimální pomoc
- b) poskytuje optimální sociální pomoc, tzv. „zlatá střední cesta“
- c) klade důraz hlavně na pracovní aktivitu člověka
- d) poskytuje široké spektrum sociálních dávek

3 CÍLE SOCIÁLNÍ POLITIKY

Sociální politiku jsme charakterizovali jako společenskou činnost směřující k ovlivňování sociální reality. Touto činností jsou prosazovány sociálně politické cíle. Cíle sociální politiky jsou společensky a historicky podmíněné. Nejčastěji reagují na potřeby a vyjadřují zájmy společensky slabších vrstev, a to za předpokladu, že uspokojení těchto potřeb je přijatelné i pro vrstvy společensky silnější (mocnější, vlivnější, bohatší). V každé historické době jsou tedy sociálně politické cíle výsledkem kompromisu při řešení sociálních potřeb a zájmů.

3.1 POMOC JAKO CÍL

- na počátku byla pomoc
- pomoc je charakterizována tím, že někdo jinému něco poskytne, nebo pro něho něco vykoná
- každá společnost v každé době musela řešit problém sociálně potřebných, protože ve větších počtech představovali společenskou hrozbu
- celá období dějin lidstva jsou provázána bouřemi chudých a drancováním majetku
- pomoc jako postoj a přístup je už výsledkem určité úrovně civilizačního vývoje
- zprvu byli nemocní otroci zabíjeni a zdravotně postižení shazováni ze skály (Sparta) nebo posíláni do lesů (Slované)
- zákaz usmrcování a jeho nahrazení institutem pomoci lze označit za 1. velký posun v sociálně politických přístupech → vliv monoteistických náboženství
- monoteistická náboženství oslovovala lid – blaho v posmrtném životě u chudých podmiňovala poslušností a pokorou, u bohatých dobročinností

3.2 POVINNOSTI JAKO CÍL

- trvalo celé tisíciletí, než byla dobročinnost vystřídána povinností obcí a státu starat se o zbídačené a nuzné občany
- koncepce „můžeš pomoci“ byla nahrazena koncepcí „musíš pomoci“
- postupně všechny evropské státy na sebe vzaly povinnost postarat se o chudé

3.3 REALIZACE LIDSKÝCH PRÁV JAKO CÍL

- teprve ve 20. století státy uznaly, že občan má právo na lidsky důstojný život

- změna se objevuje v tom, že místo definování formy a obsahy povinnosti státu se vychází z přirozeného práva člověka, které stát musí uspokojovat → v současné době jde v sociální politice vždy o soustavu cílů, kterými je naplňován **obecný cíl**:

OBECNÝ CÍL SOCIÁLNÍ POLITIKY - zdokonalování životních podmínek lidí a rozvoj osobnosti člověka, vytvoření lidsky důstojných podmínek života, zajištění rovných příležitostí všem.

Prosazení rovných příležitostí znamená zajistit:

- rovný přístup ke vzdělání
- rovný přístup ke zdravotní péči
- rovný přístup k pracovním příležitostem
- rovný přístup k možnostem získat přiměřené bydlení
- zajistit a garantovat dostatečný minimální příjem

Tento obecný cíl je naplňován konkrétními opatřeními **jednotlivých dílčích sociálních politik**:

- vzdělávací politika
- zdravotní politika
- politika zaměstnanosti
- bytová politika
- rodinná politika
- důchodová politika
- imigrační politika
- politika sociálního zabezpečení

3.4 VZTAH OBYVATELSTVA K CÍLŮM SOCIÁLNÍ POLITIKY

- protože je sociální politika svou podstatou zaměřována ve prospěch lidí, je významné, jaké názory mají občané na sociální politiku a jak na ni reagují
- názory a postoje lidí v tomto směru nemohou být shodné ani stabilní
- v závislosti na celkovém sociálně ekonomickém a politickém vývoji společnosti se v čase mění a často jsou velice rozporné

- nejednotnost a proměnlivost názorů a postojů lidí se nejvíce týká sociální politiky státu – sociální politika je kombinací výdajů, kterým se lidé snaží vyhnout, a podpor, které se snaží co nejvíce získat
- pro sociální politiku je důležitá kontrola nejen státními orgány a institucemi, ale i širokou veřejností a různými nevládními organizacemi
- k prosazení cílů je nutné mnohdy značně složité vyjednávání, v němž je nutná aktivní účast občanů a všech zúčastněných institucí → záruka sociálního smíru i toho, že se veřejnost s cíli sociální politiky ztotožní

4 FUNKCE SOCIÁLNÍ POLITIKY

Aby sociální politika dosáhla stanovených cílů, musí plnit ve společnosti mnoho funkcí. Funkce, které sociální politika plní, závisí na roli, kterou jí společnost přisuzuje. Mezi nejvýznamnější sociálně politické funkce patří:

- **ochranná funkce** – historicky nejstarší funkce, která tvoří tradiční a stabilní prvek sociální politiky. Jejím smyslem je řešení již vzniklých sociálních událostí, zmírnění nebo odstranění jejich následků (např. nezaměstnanost, stáří, příjmová situace početných rodin, osíření, nemoc...). Realizace této funkce chrání jednotlivce před sociálním vyloučením a chudobou a společnost před masovým výskytem těchto negativních jevů.
- **preventivní funkce** – úsilí o předcházení nepříznivým sociálním situacím. Snahou je, aby k těmto nepříznivým sociálním vlivům vůbec nedocházelo.
- **rozdělovací a přerozdělovací funkce (distribuční a redistribuční)** – určuje podíl jednotlivců na výsledku ekonomické činnosti a na společenském bohatství. Zahrnuje nejen rozdělování financí, ale také životních šancí a začleňování jedinců do společnosti (podmínky a předpoklady sloužící ke zdokonalování života a osobnímu rozvoji).
- **homogenizační funkce** – úsilí o dosahování určité stejnorodosti v uspokojování základních životních potřeb občanů, především formou poskytování stejných životních šancí a odstraňováním nebo zmírňováním neodůvodněných rozdílů mezi lidmi. Homogenizační funkce se nejzřetelněji projevuje např.:
 - ✓ v sociální pomoci nízkopříjmovým skupinám obyvatelstva, jimž je opatřeními sociální politiky dorovnáván příjem do výše společensky uznaného minima (tzv. životní minimum)
 - ✓ stanovení minimální mzdy
 - ✓ progresivní zdanění
- **stimulační funkce** – podpora, podněcování a vyvolávání žádoucího sociálního jednání jednotlivců a sociálních skupin nejen v ekonomické oblasti. Např. důraz na vzdělávání, krácení podpor v nezaměstnanosti, péče o zdraví...

5 PRINCIPY SOCIÁLNÍ POLITIKY

Již bylo uvedeno, že sociální politika směřuje k ovlivňování sociální reality. Přitom musí respektovat určité **základní principy** – zásady, vedoucí ideje, myšlenkové postupy, které jsou pro ni určující. Jejich optikou jsou nakonec posuzovány a hodnoceny i efekty sociální politiky.

Mezi základní principy (zásady) sociální politiky se řadí princip sociální spravedlnosti, princip sociální solidarity, princip subsidiarity a participace.

5.1 PRINCIP SOCIÁLNÍ SPRAVEDLNOSTI

- sociální spravedlnost je **základem každé vlády a politické činnosti** – téměř každá vláda i politická strana deklaruje, že společnost má být organizována a řízena na základě principu spravedlnosti
- **sociální spravedlnost** – pravidla, podle nichž jsou ve společnosti rozdělovány předpoklady a prostředky veřejného blahobytu (rozdělování předpokladů a prostředků k vytvoření pocitu suverenity a bezpečí členů společnosti)
- **3 přístupy k problému spravedlnosti:**
 - ✓ **každému stejně** – stejná mzda za stejnou práci.
 - ✓ **každému podle jeho potřeb** – tato zásada předpokládá existenci nadměrně chudých a postižených občanů ve společnosti, jejichž situace jim neumožňuje stejný přístup k prostředkům a podmínkám jako ostatním občanům. Určitá autorita (stát) rozhoduje o potřebách každého jedince.
 - ✓ **každému podle jeho zásluh** – ve společnosti existují různé pozice a zaměstnání a jejich nositelé přinášejí pro společnost určité výhody a podle toho by měli být oceňováni. Objevuje se problém s pověřením toho, kdo zásluhy definuje a jak se mají měřit.
- v běžném životě a sociální praxi se tyto zásady prolínají, ale vždy s určitými omezeními
- proto je důležité se při výběru zásad nechat vést **zásadou života** – zdůrazňuje, že i když není možné vytvořit spravedlivou společnost, mělo by být v sociální politice přihlíženo k prospěchu pro co nejširší vrstvy společnosti, největší štěstí pro největší část obyvatelstva

- v některých zemích pokládají za sociálně spravedlivé, když pro určitý obor sociální politiky převažuje jen 1 z principů (např. princip rovných příležitostí ve vzdělávací politice, princip potřeby při řešení problému chudoby)

5.2 PRINCIP SOCIÁLNÍ SOLIDARITY

- solidarita – **vzájemná pomoc, soudržnost a sounáležitost**
- vychází ze skutečnosti, že člověk je společenská bytost, a proto je odkázán i na druhé, je závislý na soužití společnosti jako celku → na základě vlastní svobodné vůle se lidé podřizují zájmům širšího společenství, jsou ochotni vzdát se něčeho svého (finance, věci, čas, znalosti, úsilí...) ve prospěch druhých
- **státem organizovaná (státem vynucená) solidarita** – v současné moderní společnosti se solidarita převážně realizuje na základě redistribuční politiky státu:
 - ✓ mezigenerační solidarita
 - ✓ solidarita ekonomicky aktivních s ekonomicky neaktivním obyvatelstvem
 - ✓ zdravých s nemocnými
 - ✓ bezdětných s rodinami s dětmi
- **dobrovolná solidarita** – významná je i solidarita jednotlivců a spolků, která se často uskutečňuje mimo státní oblast (a bez očekávané odměny) → její význam v sociální politice v současné době narůstá
- **další dělení solidarity:**
 - ✓ **solidarita mezinárodní** – aktivity světových organizací, EU, WHO
 - ✓ **solidarita celostátní** – širší celospolečenská solidarita organizovaná státem, kdy se státní instituce účastní na tvorbě zdrojů pro financování celospolečensky významných aktivit: např. rozvoj vzdělávání, pomoc rodinám, sociálně slabým a nemohoucím
 - ✓ **solidarita regionální** – např. v rámci podniků, obcí, církví, spolků
 - ✓ **solidarita jednotlivců a rodin** – vnitrorodinná solidarita

5.3 PRINCIP SUBSIDIARITY

- vychází z předpokladu, že občan má v tíživé sociální situaci aktivně využívat svých vlastností, schopností a dovedností k prospěchu sebe a svých blízkých
- **je zdůrazňována následující posloupnost při řešení sociálního problému:**
 - ✓ nejprve se **občan snaží řešit problém sám**, na základě vlastních osobních možností

- ✓ nemá-li tuto možnost, **má pomoci rodina**
- ✓ nestačí-li na vyřešení problému rodina, **žádá o pomoc jiné subjekty** (zpravidla nestátní)
- ✓ **na posledním místě pomoci je stát**
- povinností státu je především zajišťovat podmínky pro to, aby si každý mohl pomoci vlastním úsilím

5.4 PRINCIP PARTICIPACE

- vyžaduje, aby občan nebyl pouze pasivním příjemcem sociálně politických opatření, ale aby se sám na jejich tvorbě aktivně podílel → možnost občanů demokratické společnosti podílet se na společenském životě, mít možnost vyjádřit svůj názor k tomu, co se týká mého života (péče o zdraví, zajištění v nemoci, ve stáří,...)

PRACOVNÍ LIST Č. 7

Principy sociální politiky – solidarita

1. Vysvětlete, co pro sociální politiku znamená princip solidarity:

2. Na příkladech vysvětlete rozdíl mezi státem vynucenou a dobrovolnou solidaritou:

státem vynucená solidarita	dobrovolná solidarita

3. Uveďte příklady veřejně známých dobročinných aktivit, které vycházejí z principu solidarity a do nichž se zapojují občané:

4. Zamyslete se nad otázkou, proč se lidé stávají dobrovolníky, co pro ně tato činnost znamená:

--

5. Zjistěte, ve kterých organizacích ve vašem regionu se lze stát dobrovolníkem. Co je náplň dobrovolnické práce:

organizace v našem regionu, které přijímají dobrovolníky	
náplň dobrovolnické práce	

6 OBJEKTY A SUBJEKTY SOCIÁLNÍ POLITIKY

Pro potřeby tvorby a realizace sociální politiky nelze hovořit jen obecně o těch, kteří v sociální politice aktivně vystupují, ale je důležité rozlišovat:

- kdo sociální politiku tvoří a rozvíjí – **SUBJEKT**
- a pro koho je tvořena a rozvíjena – **OBJEKT**

Sociální politiku chápeme jako **úsilí jednotlivých sociálních subjektů** změnit nebo udržet v činnosti sociální systém. Toto úsilí musí být soustavné a cílevědomé. Nahodilá a občasná pomoc je výsledkem společenské dobročinnosti.

6.1 OBJEKTY SOCIÁLNÍ POLITIKY

- **za objekty sociální politiky považujeme ty, k nimž tato politika směřuje a kteří z ní mají prospěch**, jimž jsou adresována sociálně politická opatření
- **jedinec jako objekt sociální politiky:**
 - ✓ nejoptimálnější je způsob, kdy se subjekt sociální politiky pokouší zapojit občana (klienta) do procesu rozhodování a řešení sociálního problému – nabízí možnosti, ale zároveň aktivizuje jeho schopnosti (ve vymezených situacích klient spolurozhoduje o sociální pomoci a konkrétních postupech)
- **rodina jako objekt sociální politiky:**
 - ✓ velká rodina jako vícegenerační seskupení osob spojených pokrevně nebo sňatkem se tradičně starala o děti, nemocné, tělesně postižené, seniory
 - ✓ tato péče připadala ženám
 - ✓ ovšem tato péče byla vytlačena v procesu zrovnoprávnění žen a mužů a rovnoprávnou účastí žen na ekonomických procesech mimo rodinu
 - ✓ rozpadem velké rodiny tuto péči postupně převzaly obce a stát
 - ✓ v současnosti většinou malá (nukleární) rodina není schopna postarat se o své nemocné a staré členy
 - ✓ v řadě systémů sociální pomoci **se rodina stala sama objektem sociální pomoci**, v některých zemích jsou dávky poskytovány rodině v nouzi, nikoliv jednotlivci
- **specifické skupiny jako objekty sociální politiky:**
 - ✓ tyto skupiny bývají často rozlišovány podle potřeby, která se má uspokojit: bezmocnost, nemoc, osíření, mateřství, závislé dětství, nezaměstnanost, stáří...

6.2 SUBJEKTY SOCIÁLNÍ POLITIKY

- **subjektem sociální politiky je ten, kdo navrhuje a realizuje sociálně politická opatření a nese za ně odpovědnost před objekty sociální politiky**
- činnost subjektů sociální politiky **směřuje vždy ke konkrétnímu cíli** – poskytnout konkrétnímu objektu radu, dávku nebo službu
- **subjekty jsou různým způsobem strukturovány:**
 - ✓ státní
 - ✓ nestátní: tržní, netržní
- v současné společnosti je stále více posilována úloha nestátních a zejména netržních subjektů v sociální politice

6.2.1 Stát a jeho orgány

- vytvářejí, koncipují a naplňují sociální politiku státu
- parlament na základě zvoleného programu vytváří a schvaluje legislativní opatření, která mají rozhodující význam pro sociální politiku státu i ostatních nestátních subjektů

Tab. č. 3: Stát a jeho orgány jako subjekty sociální politiky

Parlament	Vláda a správní orgány (MPSV, ČSSZ, ÚP)
vytváří a schvaluje zákony, které mají význam pro sociální politiku	řídí a zodpovídají za uskutečňování konkrétní sociální politiky

6.2.2 Politické strany

- na základě svých programů se snaží o získání politického vlivu a prosazování vlastních hodnotových a ideologických orientací do života společnosti
- součástí programů politických stran bývají i návrhy na řešení sociálních problémů ve společnosti

6.2.3 Zaměstnavatelé

- **jsou povinni dodržovat zákony stanovená pravidla:**
 - ✓ např. poskytování minimální mzdy
 - ✓ odvod pojištění zaměstnanců
 - ✓ dodržování zásad při výkonu náročných prací
 - ✓ mateřská dovolená

- navíc mohou provádět dobrovolná sociálně politická opatření, která jsou určena zaměstnancům – **tzv. firemní sociální politika:**
 - ✓ např. podpora rodin s malými dětmi
 - ✓ rekreace zaměstnanců
 - ✓ půjčky
 - ✓ podpora ozdravných pobytů
 - ✓ podpora vzdělávání

6.2.4 Odborové orgány

- hájí zájmy svých členů, zejména spravedlivé odměňování, bezpečnost a ochrana zdraví při práci, dobré pracovní podmínky
- např. různé komory, profesní svazy, odborové svazy a orgány

6.2.5 Místní komunity, obce

- jejich výhodou je znalost konkrétního prostředí a obyvatel
- mohou poskytovat pomoc v předem definovaných situacích (např. pokud se některý z občanů ocitne v těžké životní situaci, v případě živelných katastrof)

6.2.6 Občanské iniciativy

- základním principem je vzájemná pomoc občanů a dobročinnost a za tímto účelem jsou zakládány různé spolky
- členům dobročinných organizací není lhostejné, jak žijí jejich sousedé, kolegové, ostatní spoluobčané → aktivně se účastní na tvorbě sociální politiky
- jsou zásadní pro rozvoj občanské společnosti a jsou významným partnerem státu
- jejich činnost byla významná před 2. světovou válkou, komunistický režim jejich aktivity zrušil, avšak po roce 1989 se jejich působení ve společnosti opět začalo obnovovat a dnes mají v sociální politice nezastupitelné místo

6.2.7 Církev

- nejsou pouze institucemi pro konání bohoslužeb a poskytování duchovní podpory, ale současně kladou důraz na aktivní pomoc bližnímu
- mají významnou roli v oblasti mravní, v péči o zdraví, o zdravotně postižené občany, v oblasti výchovy, vzdělávání, v humanitární a rozvojové oblasti

- některé z nich zakládají vlastní organizace, které realizují systematickou sociální pomoc

6.2.8 Rodiny

- rodina je přirozeným prostředím člověka a má široké pole působnosti pro řešení řady sociálních situací a pro vzájemnou pomoc

PRACOVNÍ LIST Č. 8

Objekty a subjekty sociální politiky

1. Vysvětlete rozdíl mezi objektem a subjektem sociální politiky:

objekt SPO	subjekt SPO

2. Co se rozumí firemní sociální politikou:

--

3. Jmenujte příklady konkrétních občanských iniciativ v SPO a uveďte zaměření jejich činnosti:

příklad občanské iniciativy	zaměření

4. Jakou úlohu mají v současné sociální politice církve?

5. Jmenujte alespoň 3 církve a názvy organizací, které zřizují za účelem poskytování sociální pomoci (v ČR):

název církve	název církevní organizace

7 NÁSTROJE SOCIÁLNÍ POLITIKY

Sociální politika disponuje specifickými nástroji, kterými realizuje své dílčí sociálně politické cíle. Spektrum nástrojů je značně široké a rozmanité – důležité je, aby byly využívány na základě respektu k základním lidským právům a svobodám.

7.1 PROGRAM

- plán, systém „představ“, cílů pro dlouhodobé období
 - tyto plány vytváří např. vláda (vládní program), ministerstva (Národní program přípravy na stárnutí), obce (plány sociální pomoci znevýhodněným občanům)
 - na jeho základě je rozvíjena diskuse a jsou hledány způsoby, jak lze dosáhnout stanovených cílů (např. snižování nezaměstnanosti, zvýšení či udržení stávající životní úrovně občanů)
 - některá sociálně politická opatření nelze bez takového plánu vůbec realizovat (např. změny v záměrech vzdělávací politiky → vytváření dlouhodobých plánů MŠMT)
 - představy uvedené v plánu mohou posloužit např. ke vzniku zákona, vyhlášky, nařízení
- ⇒ seznam cílů → odborná diskuse, statistické podklady, finanční aj. možnosti → návrh nebo změna zákona

7.2 PRÁVNÍ ŘÁD

- soubor právních norem
- je základním nástrojem sociální politiky v každé demokratické společnosti
- právní předpisy definují způsoby, jakými budou sociálně politické záměry realizovány, finanční zajištění i soubor institucí, které v sociální oblasti působí

7.3 KOLEKTIVNÍ VYJEDNÁVÁNÍ

- tzv. tripartita¹⁰
- kolektivní vyjednávání spočívá v diskusi mezi sociálními partnery:
 - ✓ stát (vláda)
 - ✓ zaměstnavatelské organizace
 - ✓ zaměstnanecké organizace (odbory)

¹⁰ Tento nástroj (podobně jako mnoho dále uvedených nástrojů) v naší sociální politice před rokem 1989 nebyl zastoupen, protože předpokládá svobodnou komunikaci a jednání občanů s orgány státu.

- jednotlivé strany tripartity sdělují svá stanoviska a vyjednávají za účelem uzavření smlouvy přijatelné pro všechny zúčastněné
- kolektivní vyjednávání má především preventivní charakter a je důležitým nástrojem směřujícím k udržení sociálního smíru
- nejčastěji bývá využíváno v souvislosti s problematikou zaměstnanosti
- z jeho působnosti se vymykají některé oblasti sociální politiky – bydlení, vzdělávání, společenská pomoc rodinám s dětmi

7.4 VEŘEJNÁ SLYŠENÍ

- tzv. „skládání účtů lidem“
- političtí představitelé (obce, kraje, politické strany, vlády) dávají prostor pro názory, připomínky a kritiku občanů → diskuse

7.5 NÁTLOKOVÉ AKCE

- mají vliv na formování a realizaci opatření v sociální politice
- nestátní subjekty sociální politiky využívají nátlakové akce k tomu, aby donutily jiný nestátní subjekt (odbory, zaměstnavatele) nebo stát brát jejich zájmy v úvahu
- samozřejmě že i objekty sociální politiky využívají nátlakové akce
- mezi nejčastější formy nátlaku patří demonstrace, protestní shromáždění, petice, otevřené dopisy, stávky
- v případě nátlakové akce se musí její organizátoři a účastníci řídit platnými právními předpisy, které konkrétní způsoby projevení nesouhlasu nebo vyjádření názoru upravují

7.6 HROMADNÉ SDĚLOVACÍ PROSTŘEDKY

- zprostředkují názory objektů i subjektů sociální politiky, přinášejí informace o dění v sociální oblasti, o připravovaných reformách, vysílají přímé přenosy politických debat, odborná stanoviska k sociálně politickým tématům, ovlivňují názory občanů
- mezi nejvýznamnější patří TV, internet, noviny, rozhlas

7.7 EKONOMICKÉ NÁSTROJE

- do státní pokladny plynou finanční prostředky z daní, výnosů z hospodaření se státním majetkem, z povinného pojištění...
- na základě sestavení státního rozpočtu pro dané období (kalendářní rok) jsou tyto finanční prostředky rozdělovány do jednotlivých resortů (včetně zdravotnictví, školství, sociální oblasti)
- ekonomická situace země významně předurčuje možnosti jednotlivých sociálních subjektů dosahovat stanovené cíle a plány (např. ekonomická krize → sociální reformy)

7.8 KONKRÉTNÍ NÁSTROJE SOCIÁLNÍ POLITIKY

- jsou využívány při poskytování konkrétní pomoci konkrétním občanům s konkrétním problémem

7.8.1 Peněžní dávky

- jsou vypláceny těm občanům, kteří splnili podmínky nároku na danou dávku
- např. důchody, přídavky na děti, rodičovský příspěvek, nemocenské, podpora v nezaměstnanosti
- finanční dávky by měly být tak vysoké, aby pokryly základní potřeby člověka a umožnily mu lidsky důstojnou úroveň života
- zároveň by neměly být vysoké natolik, aby občany vedly k pasivitě a odrazovaly je od vyhledávání zaměstnání ¹¹

7.8.2 Věcné dávky

- věcné dávky jsou poskytovány tehdy, pokud:
 - ✓ je vzhledem k situaci občana věcná dávka vhodnější než finanční prostředky (např. berle, invalidní vozík)
 - ✓ občan není schopen zaručit, že by byla finanční dávka použita k původnímu účelu, např. v rodině alkoholika, gamblera (např. poukazy na potraviny)

¹¹ nebezpečí vzniku tzv. „sociálního parazitismu“

7.8.3 Služby

- jejich účelem je uspokojování specifických potřeb určitých skupin občanů (např. bezdomovci, nezaměstnaní, rodiny s dětmi, závislí, zdravotně postižení)
- zahrnují sociální služby:
 - ✓ v tradičním slova smyslu – služby spojené s péčí o ty, kteří se o sebe nemohou postarat
 - ✓ služby ve sféře zdraví, vzdělávání, bydlení, poradenství – určeny pro celou populaci

PRACOVNÍ LIST Č. 9

Nástroje sociální politiky

1. Co označuje termín „tripartita“:

2. Uveďte 5 příkladů nátlakových akcí:

3. Jmenujte alespoň 5 sociálních dávek:

4. Na základě informací dostupných ze sdělovacích prostředků zodpovězte následující otázky:

Jaké jsou priority současné české vlády v sociální oblasti?

**Ke kterým sociálně politickým opatřením dochází v současnosti v ČR?
Znáte jejich důvody?**

8 SYSTÉM SOCIÁLNÍ OCHRANY

Pojem sociální ochrana vyjadřuje systematické úsilí státu o prevenci a řešení obtížných životních situací, které vedou k ekonomické anebo sociální nouzi a které nejsou občané schopni řešit vlastními silami. V rámci této kapitoly se zaměříme především na chudobu a sociální vyloučení jako na závažné společenské problémy, které vyžadují aktivní postoj státu jako subjektu sociální politiky.

8.1 CHUDOBA

Chudoba je stav omezených životních podmínek a nedostatečného uspokojování základních životních potřeb, protože se jedinci nedostává potřebných zdrojů (příjmů, statků) ve výši, která je společností uznána jako minimální. Chudoba je spojována s hmotnou nouzí, s vyloučením jedinců nebo určitých sociálních skupin od materiálních zdrojů. Život v chudobě představuje tzv. materiální deprivaci.¹²

Problém chudoby provází lidskou společnost od jejích počátků a bude ji pravděpodobně provázet neustále. V současnosti je alarmující především v rozvojových zemích a velmi aktuální se stala i v bývalých socialistických zemích. Chudoba je přítomná i v zemích, které se řadí mezi nejvyspělejší světovou špičku.

Chudobou jsou ohroženy nebo v ní žijí jen některé sociální skupiny obyvatelstva. **Mezi chudými se nejčastěji vyskytují:**

- nekvalifikovaní pracovníci
- děti a členové neúplných rodin
- dlouhodobě nezaměstnaní
- nemocní, invalidní
- migranti

8.1.1 Absolutní a relativní chudoba

Chudoba je vždy subjektivně prožívána a odlišně vnímána samotnými chudými a odlišně ji vnímá také společnost. Ta musí umět oddělit chudé a nechudé občany, aby mohla účelně volit a usměrňovat sociálně politická opatření k řešení chudoby. K tomu slouží určité koncepty

¹² deprivace = strádání

vymezuje chudobu pomocí faktorů, které nejsou závislé na mínění těch, kterých se dotýká
→ absolutní a relativní chudoba.

Absolutní chudoba:

- termín absolutní chudoba je používán především v souvislosti s chudobou v rozvojových zemích, kde je stále aktuální problém fyzického přežití a smrti hladem
- její hranice jsou dány prostředky, které umožňují uhradit potřeby holého přežití v dané společnosti – vymezuje pouze to, co je nezbytné k udržení pouhé existence člověka v co nejjednodušší a nejekonomičtější míře
- nejrozšířenějším způsobem měření chudoby je tzv. hranice chudoby¹³ – má vyjadřovat předěl mezi těmi, jejichž příjmy jsou dostatečné k uspokojení základních potřeb a mezi těmi, jejichž příjmy k tomu nedostačují → v roce 1990 označila Světová banka příjem dosahující částky 1 americký dolar/den za celosvětovou hranici extrémní chudoby

Relativní chudoba:

- pojem zdůrazňuje, že na chudobu je nutno nahlížet jako na stav relativního strádání jedince – relativní chudoba je určena vzdáleností od průměrného životního standardu ve společnosti
- prostředky, které má jedinec k dispozici, mu umožňují žít, ale přesto není schopen zabezpečit své životní potřeby v míře, která je v jeho zemi obvyklá
- nejčastěji se projevuje v nedostatečném vybavení předměty dlouhodobé spotřeby, v nižší úrovni bydlení, v nemožnosti spořit...

8.1.2 Příčiny chudoby

Mezi 3 hlavní příčiny chudoby patří rozdíly ve vlastněném bohatství, nízké výdělků a nezaměstnanost.

- **rozdíly ve vlastněném bohatství:**
 - ✓ neexistence bohatství a jakéhokoliv majetku u chudých nemůže být zdrojem pro uspokojování základních životních potřeb a překlenutí doby, po kterou chudoba trvá
 - ✓ rozdíly ve vlastněném bohatství jsou mnohonásobně vyšší než rozdíly ve výdělcích a zaměstnanosti

¹³ anglicky „poverty line“

- **nízké výdělky ze zaměstnání:**
 - ✓ spojeny s nedostatečným vzděláním a kvalifikací – proto je velmi významné úsilí o rovné šance v přístupu ke vzdělávání
 - ✓ nízké výdělky jsou spojeny i s rozdíly ve schopnostech, inteligenci, pracovitosti, s rozdíly v osobních ambicích jednotlivých pracovníků – diferenciaci výdělků musí být z tohoto hlediska zachována, ale měly by být zavedeny ochranné mechanismy pracovníků před enormně nízkými výdělky → zavádění minimální mzdy
 - ✓ nízké výdělky jsou ovlivněny i vázaností na byt, péčí o dítě (tzv. nepeněžní preference při volbě zaměstnání), nezpůsobilostí k práci (nemoci, invalidita, nepřizpůsobivost k práci), diskriminací
 - ✓ nízké výdělky ze zaměstnání jsou následně příčinou nízkých starobních důchodů
- **nezaměstnanost:**
 - ✓ nezaměstnanost je vždy spojena s poklesem příjmu
 - ✓ není vždy žádoucí řešit nezaměstnanost zvýšením podpor – s ohledem na nepříznivé ekonomické a sociální efekty

„Pro reálný postoj k chudobě v současné době ve vyspělých zemích platí, že se v něm musí promítnout jak odpovědnost společnosti za chudobu, tak i skutečnost jejího možného zavinění jedincem. V praktických opatřeních přijímaných k řešení chudoby je však mnohdy obtížné obě uvedená hlediska uplatnit. Proto jsme také svědky toho, že rozsah podpory státu pro chudé se v jednotlivých zemích liší.“¹⁴

8.1.3 Řešení následků chudoby

Prostřednictvím samotné prevence se nelze s chudobou vyrovnat. Jsou nutná i opatření sociální politiky, která řeší již existující chudobu. **Přístupy k problému chudoby by měly respektovat následující skutečnosti:**

- etické normy založené na myšlenkách humanismu a na respektu lidských práv – tzn. lidem, kteří se ocitli v chudobě, **by měla být poskytnuta určitá pomoc k zachování lidské důstojnosti** (ve vyspělých zemích je tato pomoc založena i na právu na takovou pomoc ze strany státu)

¹⁴ KREBS, V. a kol. *Sociální politika*. s. 113

- konkrétní systém pomoci lidem nacházejícím se v chudobě by měl **zamezit vzniku tzv. sociálního parazitismu** – tj. záměrný, účelový život ze státních podpor, tedy život z práce druhých občanů

K nejčastějším způsobům řešení chudoby patří stanovení záporného zdanění příjmů, minimální mzdy a životního minima.

- **záporné zdanění příjmů (negativní daň):**
 - ✓ do určité výše příjmu není daň placena
 - ✓ domácnostem, které jí nedosahují, je příjem do této hranice dorovnáván
 - ✓ řešení chudoby touto formou je plošné a náročné na ekonomické zdroje, může demotivovat chudé řešit své životní podmínky vlastními silami
 - ✓ v sociální politice se uplatňuje omezeně
- **minimální mzda:**
 - ✓ minimální garantovaný příjem občana
 - ✓ jejím smyslem je zvýšit příjem nejhůře placených pracovníků a chránit je před nízkými výdělky ze strany zaměstnavatele
 - ✓ základním účelem je, aby její výše pokryla výdaje na základní společensky uznané základní potřeby pracovníka, nikoli jeho rodiny → nemusí chudobu řešit, může ji i prohlubovat
- **životní minimum:**
 - ✓ občané ze svých příjmů platí daně, pokud jejich čisté příjmy nedosahují určité společensky uznané minimální hranice, jsou tyto příjmy dorovnávány
 - ✓ zákon č. 110/2006 Sb., o životním a existenčním minimu definuje:
 - **životní minimum** jako „minimální hranici peněžních příjmů fyzických osob k zajištění výživy a ostatních základních osobních potřeb“
 - **existenční minimum** jako „minimální hranici příjmů osob, která se považuje za nezbytnou k zajištění výživy a ostatních základních osobních potřeb na úrovni umožňující přežít“
 - ✓ v závislosti na životním minimu jsou zavedeny určité dávkové systémy (systém hmotné nouze)
 - ✓ při porovnání výše příjmu jednotlivce/rodiny s výší jejich životního minima vzniká za splnění zákonem stanovených podmínek nárok na dávku

Řešení chudoby není pouze záležitostí státu, ale významnou roli může plnit i nestátní neziskový sektor.

8.2 SOCIÁLNÍ VYLOUČENÍ

Pojem „sociální vyloučení odráží nerovnost jednotlivců nebo celých skupin obyvatelstva při jejich participaci na životě společnosti, přičemž tato nerovnost je výsledkem nedostatku příležitostí pro všechny, kteří mají zájem participovat na životě společnosti, a plodí jejich nemožnost spolupodílet se na životě společnosti, jejich izolaci a odtržení od společnosti.“¹⁵

→ vyloučení z účasti na životě společnosti (ztráta sociálního místa ve společnosti)

Konkrétně se jedná o nerovný přístup k 5 základním zdrojům společnosti:

- k zaměstnání
- k bydlení
- k sociální ochraně
- k zdravotní péči
- ke vzdělání

Mezi chudobou a sociálním vyloučením nemusí být souvislost, ale ohrožené skupiny obyvatelstva mají velmi často zkušenost s obojím. Úkolem sociální politiky je pak vytvořit nástroje začleňování ohrožených skupin obyvatelstva zpět do společnosti.

8.3 SITUACE V ČR

V porovnání se zeměmi EU se ČR řadí mezi státy s nízkou mírou relativní chudoby. Např. v roce 2006 mělo **v ČR příjem pod hranicí ohrožení chudobou 10% osob:**¹⁶

- ženy jsou chudobou ohroženy více než muži – rozdíl mezi pohlavími se prohlubuje s rostoucím věkem – nad 65 let věku
- významně chudobu ovlivňuje zaměstnanost – z osob nad 18 let věku byla ohrožena chudobou 3% zaměstnaných osob, vysoký podíl chudých byl mezi nezaměstnanými (43%)
- tzv. „dětská chudoba“ je nejvýraznější u neúplných rodin s nezaopatřenými dětmi a u vícečetných rodin se 3 a více dětmi

¹⁵ KREBS, V. a kol. *Sociální politika*. s. 130

¹⁶ MPSV. *Národní zpráva o strategiích sociální ochrany a sociálního začleňování na léta 2008-2010*

V ČR jsou sociálním vyloučením nejvíce ohroženy zejména následující skupiny:¹⁷

- osoby se zdravotním postižením
- děti, mládež a mladí dospělí
- senioři
- etnické menšiny
- imigranti a azylanti
- osoby bez přístřeší
- osoby opouštějící zařízení pro výkon ústavní nebo ochranné výchovy
- osoby opouštějící výkon trestu odnětí svobody
- oběti trestné činnosti (vč. obětí obchodu s lidmi)
- oběti domácího násilí a osoby komerčně zneužívané

System sociální ochrany ČR zahrnuje jednak nástroje sociálního zabezpečení a současně opatření jednotlivých dílčích sociálních politik vedoucí k zajištění rovných šancí v přístupu k základním zdrojům společnosti:

- důchodová politika
- rodinná politika
- zdravotní politika
- politika zaměstnanosti
- vzdělávací politika
- bytová politika

Podrobné seznámení s opatřeními dílčích oblastí sociální politiky uvádí následující kapitoly (vč. učebních textů pro 2. ročník).

¹⁷ MPSV. *Národní zpráva o strategiích sociální ochrany a sociálního začleňování na léta 2008 - 2010*

PRACOVNÍ LIST Č. 10

Chudoba

1. Které skupiny osob jsou nejčastěji ohroženy chudobou:

2. Vysvětlete rozdíl mezi absolutní chudobou a relativní chudobou:

absolutní chudoba	relativní chudoba

3. Vysvětlete pojmy humanitární a rozvojová pomoc:

humanitární pomoc	rozvojová pomoc

4. Uved'te příklady organizací, které poskytují humanitární a rozvojovou pomoc:

5. Jaká je v současnosti výše minimální mzdy:

6. Uved'te aktuálně platné částky životního a existenčního minima:

	životní minimum	existenční minimum
1. zaopatřená osoba v domácnosti		
2. a další zaopatřená osoba v domácnosti		
nezaopatřené dítě do 6 let		
nezaopatřené dítě 6 – 15 let		
nezaopatřené dítě 15 – 26 let		
jednotlivec		

PRACOVNÍ LIST Č. 11

Chudoba

1. Zamyslete se nad následujícími údaji a rozepište se k nim formou úvahy:

„Některá fakta o vyspělých a rozvojových zemích:

- britští školáci utratí při cestě do školy a ze školy přibližně 17 miliard českých korun za sladkosti, brambůrky a chlazené nápoje
- lidé v Evropě a USA utratí ročně asi 17 miliard US dolarů za krmivo pro domácí zvířata (psi, kočky, rybičky atd.)
- zároveň lidé ve vyspělém světě utratí dalších 33 miliard dolarů za prostředky a pomůcky na hubnutí
- na rozvojovou pomoc dávají bohaté státy ročně kolem 60 miliard dolarů
- poprvé v historii naší planety je na světě stejný počet obézních lidí jako lidí trpících podvýživou
- náklady spojené s odstraněním nejvážnějších příčin hladomorů se odhadují na 14 miliard amerických dolarů
- přibližně 900 miliónů obyvatel naší planety trpí hladem a podvýživou
- 40 % dětí mladších 5 let trpí v rozvojových zemích hladem – asi 280 miliónů
- během této vyučovací hodiny (45 minut) na světě zemře přibližně 680 dětí na podvýživu či nemoci způsobené hladem¹⁸

¹⁸ NÁDVORNÍK, O., CHÁRA, P. *Bohouš a Dáša proti chudobě*. s. 57

9 PILÍŘE SOCIÁLNÍ POLITIKY

Za nejdůležitější nástroj, kterým se realizuje sociální politika ČR, je považováno tzv. sociální zabezpečení. **Systém sociálního zabezpečení je strukturován do 3 základních pilířů:**

- **sociální pojištění**
- **státní sociální podpora**
- **sociální pomoc**

Občané se dostávají do různých životních situací (stáří, úmrtí někoho z blízkých, založení rodiny, nemoc,...). Předmětem společenského zájmu jsou životní situace, které mohou vyvolávat nebo vyvolávají sociální napětí. Stát proto usiluje o sociální klid a stabilitu jako o předpoklad ekonomického rozvoje. Z toho důvodu uznává určité životní situace jako tíživé a nabízí občanům jejich řešení. Životní situace občanů, na které sociální politika reaguje, jsou označovány jako **sociální události**¹⁹.

SOCIÁLNÍ ZABEZPEČENÍ²⁰ je systém institucí, zařízení a opatření, které pomáhají předcházet sociálním událostem občanů a zmírňovat či odstraňovat jejich následky.

9.1 SOCIÁLNÍ POJIŠTĚNÍ

- sociální pojištění řeší takové sociální situace, na které je možné se dopředu připravit prostřednictvím odložení části finančních prostředků za účelem řešení budoucí sociální situace²¹
- při vzniku sociální události je občan zabezpečen některou z finančních dávek sociálního pojištění
- může být dobrovolné nebo povinné (vynucené státem)

¹⁹ Sociální události mohou být předvídatelné a nepředvídatelné, odvrátitelné i neodvrátitelné. Např. stáří je předvídatelné, ale riziko spočívá v tom, že se jej člověk nemusí dožít (neodvrátitelná událost).

²⁰ problematika sociálního zabezpečení je v této kapitole probrána jen v základních obrysech – ve 3. a 4. ročníku studia oboru Sociální činnost je vyčleněn prostor pro vyučovací předmět Sociální zabezpečení (časová dotace 3 hodiny týdně)

²¹ např. občan nemá příjem ze zaměstnání, protože onemocněl, odešel do důchodu, je nezaměstnaný

- v ČR je sociální pojištění povinné, je rozděleno do následujících subsystémů:

Tab. č. 4: Systém sociálního pojištění ČR

SYSTÉM SOCIÁLNÍHO POJIŠTĚNÍ ČR					
Důchodové pojištění			Nemocenské pojištění		Příspěvek na státní politiku zaměstnanosti
pojištění ve stáří	pojištění invalidity	pojištění pozůstalých	nemocenské pojištění	pojištění v těhotenství a mateřství	pojištění pro případ nezaměstnanosti

- tzv. pojistné povinně odvádí každý zaměstnanec, zaměstnavatel i osoba samostatně výdělečně činná (OSVČ) – pojistné je odváděno z příjmu občana

SOCIÁLNÍ POJIŠTĚNÍ je založeno na principu, kdy občan sám sebe nebo někdo jiný občana povinně zajišťuje pro případ budoucí pojistné události.

9.1.1 Důchodové pojištění²²

Ze systému důchodového pojištění je vyplácen starobní důchod, invalidní důchody a pozůstalostní důchody. O dávkách důchodového pojištění rozhoduje a jejich výplatu zařizuje Česká správa sociálního zabezpečení.

- **starobní důchod:**

- ✓ určen pro občany, kteří dosáhli důchodového věku a splnili potřebnou dobu pojištění²³
- ✓ na základě splnění výše uvedených podmínek může občan ukončit výdělečnou činnost a podat žádost o starobní důchod, každý měsíc je finančně zajištěn starobním důchodem
- ✓ každý důchod se skládá ze 2 částí:
 - základní výměra – stejná pro všechny druhy důchodů
 - procentní výměra – odvozuje se od výše příjmů před odchodem do důchodu

- **invalidní důchody:**

- ✓ určeny pro osoby, které nemohou pracovat z důvodu dlouhodobě nepříznivého zdravotního stavu – kompenzuje újmu zapříčiněnou invaliditou

²² důchodová problematika je podrobněji rozebrána v 11. kapitole

²³ tzn. vykonávali výdělečnou činnost, ze které odváděli pojistné nebo splnili tzv. náhradní dobu pojištění

- ✓ invalidní důchody se dělí na 3 stupně, a to v závislosti na poklesu pracovních schopností – zařazení občana do určitého stupně ovlivňuje výši vypláceného důchodu
- **pozůstalostní důchody:**
 - ✓ vdovský/vdovecký důchod – náleží v případě úmrtí manžela nebo manželky
 - ✓ sirotčí důchod – náleží nezaopatřenému dítěti,²⁴ pokud mu zemřel rodič nebo osvojitel

9.1.2 Nemocenské pojištění

Cílem dávek nemocenského pojištění je finančně zabezpečit ekonomicky aktivní občany v situaci, kdy kvůli nemoci, úrazu, nařízené karanténě, těhotenství nebo mateřství krátkodobě ztratí výdělek.

Mezi dávky nemocenského pojištění patří nemocenské, ošetřovné, peněžitá pomoc v mateřství, vyrovnávací příspěvek v těhotenství a mateřství.

Hrazení nemocenského pojištění v systému sociálního pojištění není povinné pro OSVČ. Pokud OSVČ nemocenské pojištění hradí, má za splnění stanovených podmínek nárok pouze na nemocenské a peněžitou pomoc v mateřství.

Všechny dávky nemocenského pojištění vyplácejí Okresní správy sociálního zabezpečení (OSSZ).

- **nemocenské:**
 - ✓ finanční dávka určená ekonomicky aktivním občanům, kteří byli ošetřujícím lékařem uznáni dočasně práce neschopnými (DPN) z důvodu nemoci, úrazu nebo nařízené karantény
 - ✓ dávka se poskytuje za kalendářní dny (tedy včetně víkendových dnů), ale náleží až od 22. kalendářního dne trvání DPN
 - ✓ nemocenské se poskytuje maximálně po dobu 380 kalendářních dní od vzniku DPN
 - ✓ od 1. do 21. kalendářního dne DPN je občan zabezpečen tzv. náhradou mzdy – finanční zabezpečení ze strany zaměstnavatele
 - ✓ výše nemocenského činí 60 % z redukováného denního vyměřovacího základu²⁵ za 1 kalendářní den

²⁴ definice nezaopatřeného dítěte viz kapitola 9.3

²⁵ redukováný denní vyměřovací základ je částka odvozená z průměrného denního hrubého výdělku

- **ošetřovné:**
 - ✓ náleží ekonomicky aktivnímu občanovi, který nemůže docházet do zaměstnání z důvodu ošetřování nemocného člena domácnosti nebo dítěte mladšího 10 let
 - ✓ o nutnosti ošetřování rozhoduje lékař
 - ✓ poskytuje se po dobu max. 9 kalendářních dní, u osamělého rodiče až po dobu 16 kalendářních dní
 - ✓ výše ošetřovného činí 60 % z redukovaného denního vyměřovacího základu za 1 kalendářní den
- **peněžitá pomoc v mateřství (PPM):**
 - ✓ dávka se poskytuje za kalendářní dny ženě, která nastoupila na mateřskou dovolenou
 - ✓ termín nástupu na mateřskou dovolenou si určuje žena, rozhoduje se mezi 6. a 8. týdnem před očekávaným dnem porodu
 - ✓ u ženy, která porodila 1 dítě, se PPM poskytuje 28 týdnů
 - ✓ u ženy, která porodila vícero dětí, se PPM poskytuje 37 týdnů
 - ✓ výše PPM činí 70 % z redukovaného denního vyměřovacího základu za 1 kalendářní den
- **vyrovnávací příspěvek v těhotenství a mateřství:**
 - ✓ dávka je určena pro těhotné ženy nebo matky do konce 9. měsíce po porodu, pokud vykonávají práci, která je těmto ženám zakázána, a proto dochází k dočasnému přeřazení ženy na jinou práci, ve které ale dosahuje nižšího výdělku
 - ✓ výše dávky činí rozdíl mezi původní a současnou mzdou za 1 kalendářní den

9.1.3 Pojištění pro případ nezaměstnanosti

Součástí systému sociálního pojištění je i příspěvek na státní politiku zaměstnanosti. Toto pojistné slouží k zabezpečení osob, které se dostaly do stavu nezaměstnanosti a zaregistrovaly se do evidence uchazečů o zaměstnání na úřadu práce (příslušného podle místa trvalého bydliště). Ze systému je poskytována podpora v nezaměstnanosti a podpora při rekvalifikaci.

- **podpora v nezaměstnanosti:**
 - ✓ nárok na dávku má osoba, která ztratila zaměstnání, je zaregistrovaná na úřadu práce, požádala úřad práce o poskytnutí podpory v nezaměstnanosti a v posledních 2 letech před zařazením do evidence uchazečů o zaměstnání pracovala alespoň 12 měsíců nebo získala tzv. náhradní dobu zaměstnání

- ✓ **podpora v nezaměstnanosti náleží po dobu:**
 - 5 měsíců u osob ve věku do 50 let
 - 8 měsíců u osob ve věku 51 – 55 let
 - 11 měsíců u osob ve věku od 56 let
- ✓ **výše podpory v nezaměstnanosti** se stanoví procentní sazbou z průměrného měsíčního čistého výdělku, který byl zjištěn v posledním ukončeném zaměstnání:
 - první 2 měsíce 65 %
 - 3. – 4. měsíc 50 %
 - od 5. měsíce 45 %
- ✓ občan, který ukončil pracovní poměr bez vážných důvodů, má po splnění výše uvedených podmínek nárok na podporu v nezaměstnanosti pouze ve výši 45 %
- **podpora při rekvalifikaci:**
 - ✓ nárok na podporu při rekvalifikaci má uchazeč o zaměstnání, který se účastní rekvalifikace zabezpečované úřadem práce
 - ✓ dávka se vyplácí po celou dobu rekvalifikace
 - ✓ výše podpory při rekvalifikaci se stanoví stejným způsobem jako u podpory v nezaměstnanosti, ale použije se sazba 60 %

9.2 STÁTNÍ SOCIÁLNÍ PODPORA

- státní sociální podpora (SSP) je systém finančních dávek pro rodiny s nezaopatřenými dětmi
- SSP se stát podílí na krytí nákladů na výživu a ostatní základní osobní potřeby dětí a rodin a poskytuje ji i při dalších sociálních událostech (bytové potřeby, výchova dětí v pěstounské péči)
- **ze systému SSP jsou poskytovány:**
 - ✓ **dávky testované – závislé na výši příjmu v rodině:**
 - přídavek na dítě
 - příspěvek na bydlení
 - porodné
 - ✓ **dávky netestované – příjem rodiny se nezkoumá:**
 - rodičovský příspěvek
 - pohřebné
 - dávky pěstounské péče

- náklady na SSP hradí stát z prostředků státního rozpočtu
- žádosti o poskytování dávek SSP vyřizují kontaktní místa příslušných úřadů práce dle místa trvalého pobytu osoby, která uplatňuje svůj nárok na dávky
- **nezaopatřené dítě:**
 - ✓ dítě do skončení povinné školní docházky
 - ✓ dítě mladší 26 let, pokud:
 - studuje SŠ, VOŠ nebo VŠ
 - nemůže studovat ani pracovat pro nemoc nebo úraz (závisí jen na posouzení ošetřujícího lékaře)
 - důvodu dlouhodobě nepříznivého zdravotního stavu není schopno pracovat²⁶
 - ✓ dítě po skončení povinné školní docházky mladší 18 let, které je vedeno v evidenci uchazečů o zaměstnání na úřadu práce a nemá nárok na podporu v nezaměstnanosti ani podporu při rekvalifikaci
 - ✓ za nezaopatřené nelze považovat dítě, které pobírá invalidní důchod 3. stupně

STÁTNÍ SOCIÁLNÍ PODPORA je systém finančních dávek určených převážně pro rodiny s nezaopatřenými dětmi.

9.2.1 Dávky testované

- **přídavek na dítě:**
 - ✓ základní dlouhodobá dávka poskytovaná rodinám s nezaopatřenými dětmi
 - ✓ nárok na dávku mají rodiny, pokud je příjem < životní minimum rodiny²⁷ x 2,4
 - ✓ výše dávky je odvozena od věku nezaopatřeného dítěte:
 - do 6 let 500 Kč měsíčně
 - od 6 do 15 let 610 Kč měsíčně
 - od 15 do 26 let 700 Kč měsíčně

²⁶ Za **dlouhodobě nepříznivý zdravotní stav** se považuje nepříznivý zdravotní stav, který podle poznatků lékařské vědy má trvat déle než 1 rok. **Stupně dlouhodobě nepříznivého zdravotního stavu:** dlouhodobě nemocný, dlouhodobě zdravotně postižený, dlouhodobě těžce zdravotně postižený. Stupeň zdravotního postižení posuzují posudkoví lékaři OSSZ.

²⁷ Životní minimum je společensky uznaná minimální hranice peněžních příjmů k zajištění výživy a ostatních základních osobních potřeb.

- **příspěvek na bydlení:**
 - ✓ touto dávkou stát přispívá rodinám i jednotlivcům v případě, že mají zvýšené náklady na bydlení – měsíční náklady na bydlení přesahují 30 % jejich měsíčních příjmů
 - ✓ pravidelná měsíční dávka
- **porodné:**
 - ✓ jednorázová dávka určená ženám, které porodily své první živé dítě nebo více dětí současně, pokud je příjem rodiny < životní minimum rodiny x 2,4
 - ✓ výše porodného při narození 1 dítěte činí 13 000 Kč, při narození víceročet 19 500 Kč

9.2.2 Dávky netestované

- **rodičovský příspěvek:**
 - ✓ nárok na rodičovský příspěvek má rodič, který po celý kalendářní měsíc osobně, celodenně a řádně pečuje o nejmladší dítě v rodině
 - ✓ dávku pobírá rodič (matka nebo otec, záleží na jejich domluvě) v době tzv. rodičovské dovolené
 - ✓ rodičovská dovolená následuje po mateřské dovolené, během které je matka zabezpečena peněžitou pomocí v mateřství
 - ✓ rodič může pobírat rodičovský příspěvek a při tom chodit do zaměstnání, pokud zajistí řádnou péči o dítě jinou osobou
 - ✓ celková výše rodičovského příspěvku činí 220 000 Kč – rodič si volí, jak dlouho bude na rodičovské dovolené a v jaké měsíční výši bude dávku pobírat
- **pohřebné:**
 - ✓ nárok na pohřebné má osoba, která vypravila pohřeb nezaopatřenému dítěti nebo rodiči nezaopatřeného dítěte
 - ✓ jednorázová dávka ve výši 5 000 Kč
- **dávky pěstounské péče:**
 - ✓ celkem 4 dávkami stát přispívá na potřeby spojené s péčí o dítě, které je svěřené do náhradní rodinné výchovy – pěstounské péče
 - ✓ **příspěvek při převzetí dítěte** – jednorázová dávka na zakoupení nejnnutnějších věcí, které jsou spojené s příchodem dítěte do pěstounské rodiny
 - ✓ **příspěvek na úhradu potřeb dítěte** – pravidelná měsíční dávka
 - ✓ **odměna pěstouna** – pravidelná měsíční dávka, „poděkování“ za péči o děti

- ✓ **příspěvek na zakoupení motorového vozidla** – o dávku může zažádat pěstoun, který má v pěstounské péči alespoň 4 děti, max. výše dávky je 100 000 Kč

9.3 SOCIÁLNÍ POMOC

- systém sociální pomoci (dříve označovaný jako sociální péče) je určený osobám, které se nacházejí v sociální nouzi (bezdomovectví, stáří, zdravotní postižení,...) nebo v hmotné nouzi a svou situaci nejsou schopny řešit samy ani za pomoci rodiny
- **sociální pomoc v ČR zahrnuje:**
 - ✓ sociální poradenství
 - ✓ příspěvek na péči a sociální služby
 - ✓ pomoc v hmotné nouzi
 - ✓ dávky pro zdravotně postižené

Systémem SOCIÁLNÍ POMOCI zajišťuje stát pomoc občanům, jejichž životní potřeby nejsou dostatečně zabezpečeny příjmy z pracovní činnosti ani jinými (sociálními) příjmy, a občanům, kteří ji potřebují vzhledem ke svému zdravotnímu stavu nebo věku, anebo kteří bez pomoci společnosti nemohou překonat nepříznivou sociální situaci.

9.3.1 Sociální poradenství

- **základní sociální poradenství** poskytuje občanům potřebné informace přispívající k řešení jejich nepříznivé sociální situace – poskytování bezplatného základního sociálního poradenství je úkolem každého zařízení poskytujícího sociální služby
- **odborné sociální poradenství** je poskytováno se zaměřením na potřeby jednotlivých sociálních skupin:
 - ✓ občanské poradny
 - ✓ manželské a rodinné poradny
 - ✓ poradny pro osoby se zdravotním postižením
 - ✓ poradny pro oběti trestných činů a domácího násilí

9.3.2 Příspěvek na péči

- je dávka poskytovaná osobám v nepříznivé sociální situaci, které jsou závislé na pomoci jiné osoby (nejčastěji z důvodu stáří nebo zdravotního postižení)
- nakolik je osoba závislá na péči jiné osoby, se zjišťuje lékařským vyšetřením a sociálním šetřením v domácnosti klienta – podle výsledků šetření je klient zařazen do jednoho ze 4 stupňů závislosti na pomoci jiné osoby:

Tab. č. 5: Výše příspěvku na péči

Stupeň závislosti	Výše příspěvku na péči u osob ve věku 0 – 18 let	Výše příspěvku na péči u osob ve věku nad 18 let
stupeň I lehká závislost	3 000 Kč	800 Kč
stupeň II středně těžká závislost	6 000 Kč	4 000 Kč
stupeň III těžká závislost	9 000 Kč	8 000 Kč
stupeň IV úplná závislost	12 000 Kč	12 000 Kč

- účelem dávky je umožnit osobě, aby si podle vlastního uvážení zajistila potřebnou pomoc (např. prostřednictvím rodiny, asistenta sociální péče nebo „nákupem“ sociálních služeb od poskytovatelů sociálních služeb)

9.3.3 Sociální služby²⁸

- jsou poskytovány lidem společensky znevýhodněným, a to s cílem zlepšit kvalitu jejich života nebo je začlenit do společnosti, popř. chránit společnost před riziky, jejichž nositeli tyto lidé jsou
- mezi nejpočetnější skupiny příjemců sociálních služeb patří senioři, zdravotně postižení, rodiny s dětmi, lidé na okraji společnosti
- sociální služby jsou v ČR rozděleny do 2 základních skupin – služby sociální péče, služby sociální prevence
- **služby sociální péče:**
 - ✓ zahrnují takové druhy sociálních služeb, které napomáhají zajistit fyzickou a psychickou soběstačnost – cílem je umožnit osobám zapojit se v co nejvyšší možné míře do běžného života nebo zajistit důstojné prostředí
 - ✓ poskytují se v zařízeních sociálních služeb nebo i v domácím prostředí

²⁸ podrobně se sociálními službami zabývá vyučovací předmět se stejným názvem ve 2. a 3. ročníku

- ✓ např. osobní asistence, pečovatelská služba, průvodcovské a předčitatelské služby, stacionáře, domovy pro osoby se zdravotním postižením, domovy pro seniory, chráněné bydlení
- **služby sociální prevence:**
 - ✓ cílem je napomáhat osobám ohroženým sociálním vyloučením překonat jejich nepříznivou sociální situaci a chránit společnost před rizikem a působením nežádoucích jevů
 - ✓ zaměřují se na osoby, jejichž nepříznivá sociální situace je způsobena krizovou sociální situací, životními návyky a způsobem života vedoucím ke konfliktu se společností, sociálně znevýhodňujícím prostředím a ohrožením práv a zájmů způsobených trestnou činností jiné osoby
 - ✓ např. telefonická krizová pomoc, azylové domy, domy na půl cesty, intervenční centra, nízkoprahová zařízení, noclehárny, terapeutické komunity, sociální rehabilitace

9.3.4 Pomoc v hmotné nouzi

- hmotná nouze je spojena s nedostatkem finančních aj. prostředků, na jejichž základě nemůže občan zabezpečit svou výživu a základní osobní potřeby na minimální úrovni, a hrozí mu vážná újma na zdraví
- ze systému hmotné nouze je poskytován příspěvek na živobytí, doplatek na bydlení, mimořádná okamžitá pomoc
- **příspěvek na živobytí:**
 - ✓ řeší nedostatečný příjem osob v situaci, kdy je jejich příjem nižší než tzv. částka živobytí (částka nižší než životní minimum)
- **doplatek na bydlení:**
 - ✓ dávka určená osobám, jejichž příjmy jsou tak nízké, že ani při pobírání příspěvku na živobytí a příspěvku na bydlení nestačí uhradit náklady na bydlení
- **mimořádná okamžitá pomoc:**
 - ✓ jednorázové finanční dávky poskytované v situacích nepříznivého a mimořádného charakteru (např. živelná pohroma, požár, ekologická nebo průmyslová havárie, osoby propuštěné z výkonu trestu odnětí svobody, po ukončení léčby závislosti, osoby bez přístřeší, osoby ohrožené trestnou činností jiné osoby)

9.3.5 Dávky pro zdravotně postižené

- příspěvek na mobilitu – měsíční dávka ve výši 400 Kč
- příspěvek na zvláštní pomůcku (např. rehabilitační a kompenzační pomůcky, pořízení motorového vozidla, pořízení vodícího psa)

PRACOVNÍ LIST Č. 12

Pilíře sociální politiky – vyberte správné odpovědi

1. **Ve kterém z uvedených příkladů můžeme hovořit o nezaopatřeném dítěti:**
 - a) pouze osoba plnící povinnou školní docházku
 - b) osoba max. do 26 let věku
 - c) osoba plnící povinnou školní docházku a poté studující, avšak max. do 26 let věku
2. **Životní minimum je:**
 - a) nejvyšší hranice příjmů rodiny, která slouží k úhradě nákladů na bydlení
 - b) nejnižší hranice příjmů, která slouží k zabezpečení výživy a ostatních základních osobních potřeb
 - c) nejnižší hranice příjmů důchodce
3. **Vyberte všechny dávky státní sociální podpory:**
 - a) přídavek na dítě, příspěvek na bydlení, rodičovský příspěvek, porodné, pohřebné
 - b) přídavek na dítě, příspěvek na bydlení, rodičovský příspěvek, porodné, pohřebné, dávky péstounské péče
 - c) přídavek na dítě, příspěvek na bydlení, rodičovský příspěvek, dávky péstounské péče, ošetřovné
4. **U kterých dávek státní sociální podpory se zjišťuje výše příjmů rodiny:**
 - a) přídavek na dítě, příspěvek na bydlení, porodné
 - b) příspěvek na bydlení, porodné, dávky péstounské péče
 - c) porodné, přídavek na dítě
5. **Mezi dávky péstounské péče nepatří:**
 - a) příspěvek při převzetí dítěte, příspěvek na úhradu potřeb dítěte
 - b) odměna péstouna, příspěvek na zakoupení motorového vozidla
 - c) přídavky na děti v péstounské péči, sociální příplatek
6. **Nemocenské je vypláceno osobě, která dočasně nepracuje z důvodu:**
 - a) nemoci či úrazu
 - b) ztráty zaměstnání
 - c) péče o nemocné dítě
7. **Tzv. ošetřovné může pobírat např.:**
 - a) dědeček pečující o nemocné vnouče
 - b) otec pečující o nemocné dítě mladší 10 let
 - c) svobodná matka z důvodu vlastní nemoci
8. **Na kterou dávku má nárok žena, která je z důvodu těhotenství dočasně převedena na lehčí, avšak hůře placenou práci:**
 - a) vyrovnávací příspěvek v těhotenství a mateřství
 - b) vyrovnávací příspěvek pro těhotnou ženu
 - c) vyrovnávací příspěvek na dočasnou dobu
9. **Do kterého systému dávka z otázky č. 8 patří:**
 - a) státní sociální podpora
 - b) nemocenské pojištění
 - c) sociální pomoc
10. **Pohřebné v současné době činí:**
 - a) 2500 Kč
 - b) 5000 Kč
 - c) 7000 Kč

11. Kdo má nárok na pohřebné:

- a) nejbližší příbuzný zesnulého nezaopatřeného dítěte
- b) ten, kdo vypravil pohřeb nezaopatřenému dítěti nebo rodiči nezaopatřeného dítěte
- c) pohřební ústav

12. Přídavek na dítě náleží:

- a) zaopatřenému dítěti
- b) nezaopatřenému dítěti
- c) dítěti navštěvujícímu základní školu

13. O příspěvek na bydlení může žádat:

- a) nájemce nebo vlastník bytu
- b) osoba žijící v azylovém domě
- c) lidé bez přístřeší

14. Do systému sociální pomoci nepatří:

- a) telefonní krizové linky
- b) domovy pro seniory
- c) invalidní důchody

15. Systém sociální pomoci býval označován jako:

- a) systém sociální péče
- b) systém hmotné podpory
- c) systém sociálních služeb

16. Politika sociálního zabezpečení usiluje o:

- a) zlepšení životního prostředí
- b) zlepšení životních podmínek občanů
- c) podporu zaměstnanosti

17. Na které z uvedených sociálních událostí reaguje sociální zabezpečení:

- a) stáří, mateřství, nezaměstnanost
- b) těhotenství, mateřství, zaměstnanost
- c) narození, mateřství, dovolená

18. Který pilíř sociálního zabezpečení chybí mezi uvedenými: sociální pomoc, státní sociální podpora:

- a) nemocenské pojištění
- b) sociální pojištění
- c) důchodové pojištění

19. Ze systému státní sociální podpory čerpají pomoc především:

- a) rodiny se zaopatřenými dětmi
- b) rodiny s nezaopatřenými dětmi
- c) všechny rodiny

20. Sociální pojištění nezahrnuje:

- a) nemocenské pojištění
- b) příspěvek na státní politiku zaměstnanosti
- c) úrazové pojištění

10 RODINNÁ POLITIKA

Rodina je nejstarší a základní jednotka společnosti, nejpřirozenější místo života lidí. Život (téměř) každého člověka se odehrává v rodinném prostředí, které na něj působí, formuje ho a začleňuje do společnosti. Rodina je významným přínosem pro celou společnost, její civilizační, kulturní a mravní úroveň.

Rodina plní významné společenské funkce, a proto se jí dostává zvláštní podpory prostřednictvím opatření rodinné politiky. Ta jsou nedílnou součástí státní sociální politiky.

Moderní sociální politika za rodinu pokládá soubor společně bydlících a hospodařících manželů nebo partnerů s dítětem/děťmi nebo jednoho rodiče s dítětem/děťmi.

Rok 1994 vyhlásilo OSN jako Mezinárodní rok rodiny – hlavním cílem byla podpora rodiny jako základní jednotky společnosti.

10.1 RODINA

Rodina je jednou ze základních složek společnosti a složkou zcela zásadní, pokud jde o zajišťování péče o děti a mládež, o vytváření prvopočátečních předpokladů rozvoje jejich osobnosti.

Rodina plní tyto základní funkce:

Tab. č. 6: Funkce rodiny

biologická funkce	výchovná funkce	citová funkce	ekonomická funkce
plození potomstva	péče o děti předávání rodinných hodnot formování charakteru podpora osobnostního rozvoje příprava pro samostatný život Výchova dítěte během prvních let života je jen stěží možná mimo rodinu. Různé známé pokusy o nahrazení rodiny nějakou jinou výchovnou institucí ztroskotaly a po určité době uznaly nenahraditelnost rodiny.	uspokojení citových potřeb jednotlivých členů rodina je místem bezpečí a jistoty nejdůležitější sociální pouta mezi nejbližšími lidmi	zabezpečení hmotných potřeb rodiny
Rodina je nenahraditelnou institucí proto, že optimálně spojuje osobní zaujetí dospělých na prospěchu partnerů i dětí se společenským zájmem na stabilizovaném soužití mužů a žen a na socializaci „řádných občanů“.			

10.1.1 Dělení rodiny

Při naplňování sociálně politických cílů musí být zohledněna skutečnost, že se jednotlivé rodiny od sebe významně liší → dělení rodiny:

I.

- **rodina malá (nukleární)** – dvougenerační rodina sestávající z rodičů (biologických nebo náhradních) a dětí, typický model dnešní západní společnosti
- **rodina velká (tradiční)** – vícegenerační rodina, rodinné soužití je ovlivňováno také interakcemi ze strany prarodičů a dalších příbuzných, model typický pro společnost do konce 19., popř. počátků 20. století

II.

- **rodina úplná** – tvořena otcem, matkou a dětmi
- **rodina neúplná** – jeden z rodičů chybí z důvodu:
 - ✓ rodiče neuzavřeli sňatek – svobodná matka
 - ✓ úplná rodina dočasně přestala plnit svou funkci (např. pobyt jednoho z rodičů ve vězení, dlouhodobé léčení, dlouhodobá zahraniční pracovní cesta)
 - ✓ úplná rodina zanikla přirozenou cestou – smrt rodiče
 - ✓ úplná rodina zanikla nepřirozenou cestou – rozvod

III. rozdělení podle plnění rodinných funkcí (z pohledu důsledků plynoucích pro dítě):

- **funkční rodina** – nacházíme zde dobré interpersonální vztahy, rodina je schopna zajistit dobrý vývoj a výchovu dítěte, daří se jí úspěšně plnit všechny funkce a povinnosti vůči jednotlivým rodinným členům
- **problémová rodina** – přechodně dochází k narušení některé z rodinných funkcí (např. bytové problémy, finanční potíže, dlouhodobá nemoc rodiče, náročná péče o postiženého člena rodiny), avšak vývoj dítěte není ohrožen. Rodina je zpravidla schopna situaci zvládnout vlastními silami.
- **dysfunkční rodina** – rodiče nejsou schopni zajistit základní potřeby dítěte, výchova se nedaří, vývoj dítěte je ohrožen (např. konfliktní vztahy mezi rodiči, závislost jednoho nebo obou rodičů, nízká sociokulturní úroveň rodiny, výrazné finanční potíže), rodina má problémy s plněním několika funkcí. Tyto rodiny potřebují pomoc sociálních

subjektů, často je ustanoven dohled nad rodinou a zprostředkována systematická sociální práce s rodinou (tzv. sanace rodiny)²⁹.

- **afunkční rodina** – rodina je narušena do takové míry, že zcela ztratila svou funkci, děti jsou ohroženy (na zdraví, někdy i na životě) a je nutno jim zajistit péči v jiném prostředí, mimo rodinu

10.1.2 Charakteristiky současné západní (postmoderní) rodiny

- současná rodina je rodinou nukleární, dvougenerační – je tvořena manželskou/partnerskou dvojicí a dětmi
- rodiny postmoderní doby jsou zakládány kvůli uspokojování citových potřeb partnerů (nikoli dětí), stabilita těchto rodin je založena na kvalitě partnerského vztahu → protože city představují velmi křehké pouto, stala se rodina velmi křehkou institucí
- roste počet nesezdaných soužití – stále méně partnerů uzavírá církevní nebo občanský sňatek → pokles sňatečnosti
- roste počet dětí narozených mimo manželství
- roste počet programově bezdětných dvojic
- rodina s mnoha dětmi je velkou vzácností, často hodnocena jako „anomálie“
- přibývá dětí vyrůstajících v neúplných rodinách (rodičovskou roli zde většinou plní matka)
- přibývá dětí vyrůstajících s nevlastními rodiči
- slábne tradiční systém sociální kontroly rodinného chování – donedávna bylo mateřství „za svobodna“ i rozvod důvodem společenského odsouzení, společnost toleruje soužití homosexuálních párů (nanejvýš se vede diskuse o tom, zda je vhodné, aby takovýto pár vychovával děti)
- výrazný pokles porodnosti
- nárůst rozvodovosti

⇒ **změny v rodinném chování lidí západní společnosti jsou významně determinovány převažujícími hodnotami dané společnosti**

²⁹ Slovo sanace pochází z latiny, znamená vyléčení, uzdravení, napravení. V sociální práci s rodinami se jedná o postupy podporující fungování rodiny, cílem je především zachování nebo obnovení funkcí rodiny v jejím přirozeném prostředí a udržení dítěte v podmínkách funkční biologické rodiny. Rodině je ponechán prostor, aby sama definovala svůj problém, cíl práce stanovuje sociální pracovník až ve spolupráci s rodinou, přičemž je vždy podporována schopnost rodiny řešit situaci vlastními silami.

10.2 NÁHRADNÍ RODINNÁ VÝCHOVA

Výchova dětí a péče o jejich příznivý vývoj je především právem a povinností rodičů. **Ale ne všichni rodiče se o své děti starají. Důvody mohou být různé:**

- rodiče se o děti nechtějí starat
- rodiče se o děti nemohou starat
- rodiče se o děti neumí starat

V situacích, kdy děti nemohou z nejrůznějších důvodů vyrůstat ve vlastní rodině, je třeba hledat optimální formu náhradní výchovy. **K institutům náhradní výchovy patří:**

- **ústavní výchova:**
 - ✓ kojenecké ústavy
 - ✓ dětské domovy
- **náhradní rodinná výchova:**
 - ✓ osvojení
 - ✓ pěstounská péče
 - ✓ pěstounská péče na přechodnou dobu
 - ✓ poručenství
 - ✓ svěřením dítěte do výchovy jiné fyzické osoby než rodiče

Ze zákona o rodině vyplývá, že přednost má vždy péče rodinná před péčí ústavní. Proto je v prvořadém zájmu dítěte, které muselo být ze závažných důvodů umístěno do ústavní péče, pokusit se mu nalézt vhodnou náhradní rodinu. Do všech uvedených forem náhradní rodinné výchovy může být dítě umístěno pouze na základě rozhodnutí příslušného soudu.

Děti jsou do náhradních rodin umístovány:

- **z ústavních zařízení** – v naprosté většině se v kojeneckých ústavech a dětských domovech ocitají tzv. sociálně osiřelé děti, které sice mají oba rodiče, nebo alespoň jednoho, ale ti se o ně nestarají (např. sami nezažili dostatečné rodinné zázemí, mohli selhat kvůli vlastní nevyzrállosti, závislosti na drogách nebo alkoholu, mentální retardaci, závažnému onemocnění, výkonu trestu odnětí svobody, poruchám osobnosti...). Takoví rodiče své děti buď odložili, anebo jim je odebral soud.
- **zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc** (např. Klokánek – zařízení Fondu ohrožených dětí)
- výjimečně se zde nacházejí **sirotci, kterým oba rodiče zemřeli**

10.2.1 Osvojení – adopce

- forma náhradní rodinné péče, při které přijímají manželé či jednotlivci za vlastní opuštěné dítě
- osvojením vzniká mezi osvojitelem a dítětem vztah jako mezi biologickými rodiči a vlastními dětmi
- dítě získává příjmení nových rodičů
- osvojit lze pouze nezletilé dítě
- nelze osvojit dítě počaté, dosud nenarozené
- podmínkou osvojení je **právně volné dítě**:
 - ✓ souhlas biolog. rodičů/rodiče nebo zákonných zástupců s osvojením (lze udělit nejdříve 6 týdnů po narození)
 - ✓ dvouměsíční žádný zájem rodičů od narození
 - ✓ šestiměsíční opravdový nezájem rodičů
- mezi osvojitelem a osvojencem musí být přiměřený věkový rozdíl
- **dělení osvojení**:
 - ✓ **osvojení zrušitelné** – osvojitelé se nezapisují do matriky jako rodiče, tento typ je využíván u dětí mladších 1 roku věku
 - ✓ **osvojení nezrušitelné** – osvojitelé jsou na základě rozhodnutí soudu zapsáni v matrice na místo biologických rodičů osvojence, takto lze osvojit dítě starší 1 roku

10.2.2 Pěstounská péče

- pěstounská péče (PP) je forma náhradní rodinné péče, kdy jednotlivec nebo manželé pečují o nezletilé děti, které nemají možnost vyrůstat ve vlastní rodině – stát podporuje dostatečné hmotné zabezpečení dítěte i přiměřenou odměnu těm, kteří o ně pečují
- pěstounská péče končí dosažením zletilosti dítěte
- podmínkou přijetí dítěte do PP není právní volnost
- pěstoun má právo zastupovat dítě a spravovat jeho záležitosti jen v běžných věcech
- PP je určena především dětem, jejichž rodiče odmítají udělit souhlas s osvojením, starším dětem, skupinám sourozenců, handicapovaným dětem
- biologičtí rodiče se mohou se svými dětmi stýkat a jsou povinni hradit jejich výživu
- PP je finančně podporovaná dávkami PP ze systému státní sociální podpory

- **pěstounská péče v SOS dětských vesničkách (SOS DV):**

- ✓ 1. SOS DV založil Rakušan Hermann Gmeiner v roce 1949 – hlavním cílem bylo zajistit pomoc dětem, které přišly během války o rodinu a domov
- ✓ 1 matka pěstounka pečuje v 1 rodinném domě o více dětí
- ✓ SOS DV je komplex více pěstounských rodinných domů
- ✓ i v ČR jsou SOS DV – Doubí u Karlových Varů, Brno – Medlánky, Chvalčov

10.2.3 Pěstounská péče na přechodnou dobu

- hlavní cíl – aby dítě mohlo vyrůstat v náhradním rodinném prostředí u proškolených pěstounů i krátkodobě a nemuselo trávit čas v ústavním prostředí
- **nejčastěji určena dětem:**
 - ✓ jejichž rodiče o ně nemohou po určitou dobu pečovat, ale je pravděpodobnost návratu do původní rodiny
 - ✓ pro dítě se hledá dlouhodobější řešení jeho situace – PP nebo adopce
- každé 3 měsíce soud přezkoumá, zda trvají důvody pro pobyt u pěstounů na přechodnou dobu

10.2.4 Poručenství

- **určeno dětem, jejichž rodiče:**
 - ✓ zemřeli
 - ✓ byli zbaveni rodičovské zodpovědnosti
 - ✓ výkon rodičovské zodpovědnosti byl pozastaven
 - ✓ nemají způsobilost k právním úkonům v plném rozsahu
- poručník je oprávněn nezletilé dítě vychovávat, zastupovat a spravovat jeho majetek místo rodičů
- v případě osobní péče má nárok na dávky PP
- poručník podává pravidelně soudu zprávy o nezletilém

10.2.5 Svěření dítěte do výchovy jiné fyzické osoby než rodiče

- forma náhradní rodinné výchovy využívaná zejména v případech, kdy rodičům brání v péči o dítě překážky, většinou krátkodobé (např. nemoc, výkon trestu odnětí svobody, pobyt v cizině...)
- při výběru vhodné osoby dá soud přednost příbuznému dítěte
- rodiče zůstávají zákonnými zástupci dítěte

10.3 RODINNÁ POLITIKA ČR

Společenská podpora rodin je součástí investic do lidského kapitálu, který je vytvářen i v rodině, a proto je rodina nezbytná pro soudržnost a další rozvoj společnosti.

Obecným cílem rodinné politiky je vytvořit ve společnosti prostředí přátelské rodině.

Z dalších cílů rodinné politiky lze uvést:

- úsilí o odstranění překážek, kterým jsou rodiny vystaveny a které ohrožují jejich stabilitu
- vytváření podmínek pro fungování rodin a jejich všestranná podpora
- posílení vědomí rodinných hodnot v celé společnosti
- posílení vlastní zodpovědnosti rodičů a členů rodin navzájem
- zabezpečování základních práv dítěte

RODINNÁ POLITIKA je souhrn aktivit a opatření za účelem podpory rodiny. Musí respektovat autonomii a schopnost rodin samostatně se rozhodovat, protože jako odvětví sociální politiky je soustředěna na podporu rodin ve výkonu jejich přirozených funkcí, nikoli na přebírání těchto rolí a zasahování do vnitřního života rodin.

10.3.1 Demografický vývoj ČR

Od 90. let 20. století dochází na českém území k významným změnám demografických procesů:

- nejvýraznějším a nejvíce diskutovaným je **pokles porodnosti**:
 - ✓ snižování počtu živě narozených dětí
 - ✓ významné snižování plodnosti ve věku 20 až 24 let
 - ✓ růst počtu dětí narozených mimo manželství
 - ✓ počet narozených dětí je jedním z determinantů věkové struktury a ovlivňuje tak proces stárnutí, který se dotýká všech stránek společenského života
- **pokles plodnosti**:
 - ✓ snižování průměrného počtu živě narozených dětí připadajících na jednu ženu hluboko pod hranici prosté reprodukce
- pozitivně je hodnoceno **snižování intenzity úmrtnosti**:
 - ✓ způsobené především poklesem úmrtnosti ve středním a vyšším věku, ale i snížením kojenecké úmrtnosti
- pokles porodnosti a snižování úmrtnosti má za následek **zrychlující se proces stárnutí populace** a od roku 1994 i pokles početního stavu obyvatelstva

- z hlediska rodinného chování došlo i ke **změnám procesu sňatečnosti**:
 - ✓ uzavření prvního sňatku je odkládáno do vyššího věku
 - ✓ uzavření sňatku je častěji, alespoň dočasně, nahrazeno nesezdaným soužitím
 - ✓ snížení intenzity opakované sňatečnosti
 - ✓ nárůst svobodných ve věku mladším 30 let
 - ✓ za příčiny poklesu sňatečnosti je možné považovat:
 - rozšíření možností seberealizace mladých lidí (např. delší doba studia, profesní zkušenosti, studium jazyků, zahraniční stáže, cestování)
 - na odkladu založení vlastní rodiny (a tedy i uzavření sňatku) se podílí obtížná ekonomická situace – především z hlediska možnosti získání samostatného bydlení, mladí lidé chtějí být nejprve soběstační, než založí vlastní rodinu, model společného bydlení více generací je odmítán a považován spíše za nouzové řešení
- **nárůst rozvodovosti**:
 - ✓ v posledních letech je rozvedeno každé 2. manželství
 - ✓ zvyšuje se podíl rozvádějících se bezdětných manželství

10.3.2 Subjekty rodinné politiky

- **stát**
- **kraje**:
 - ✓ jejich úkolem v rodinné politice by mělo být vytváření koncepcí regionální rodinné politiky
 - ✓ reprezentování obcí při jednání s ústřední úrovní nebo s jinými kraji
- **obce**:
 - ✓ mají blíže k lidem a jejich potřebám
 - ✓ jsou schopny vytvářet na místní úrovni prostředí přátelské rodině
- **nestátní neziskové organizace**:
 - ✓ poskytují sociální služby určené rodinám
 - ✓ důležitou podmínkou efektivity jejich činnosti je, aby byly kraji a obcemi vnímány jako významní partneři – jejich prostřednictvím mohou státní orgány organizovat mnoho prorodinných opatření, při jejichž realizaci jsou nestátní neziskové organizace nezastupitelné

- **zaměstnavatelé:**
 - ✓ měli by zohledňovat rodinný život svých zaměstnanců, vytvářet podmínky pro sladování pracovního a rodinného života
 - ✓ prostřednictvím firemní sociální politiky mohou zaměřit své sociální programy a systémy benefitů na zaměstnance s rodinnými závazky (např. zřídit na svých pracovištích podnikové školky, přispívat zaměstnancům na zajištění péče o jejich děti a dále rovněž na rekreační pobyty jejich dětí nebo i celých rodin, umožnit zaměstnancům využívat pružnou pracovní dobu, práci z domova, práci na částečný úvazek)
- **rodiny:**
 - ✓ mohou sdělovat své podněty týkající se jejich potřeb a návrhů možných prorodinných opatření
 - ✓ zakládají formální či neformální sdružení rodin a dalšími aktivními způsoby se podílejí na utváření rodinné politiky v místní komunitě
- **média:**
 - ✓ měla by se podílet na propagaci rodinné politiky a informovat o prorodinných tématech
- **školská zařízení a jiné vzdělávací instituce:**
 - ✓ podporují výchovné funkce rodiny
 - ✓ pomáhají vyhledávat problémové rodiny
 - ✓ přispívají k integraci rodin (přistěhovalců, z menšin)
 - ✓ zabezpečují výchovu k rodičovství
 - ✓ předávají rodinné hodnoty mladým generacím

10.3.3 Nástroje rodinné politiky

- **finanční zajištění rodin** – ze systému sociálního zabezpečení jsou rodinám přednostně adresovány následující finanční dávky:
 - ✓ **systém důchodového pojištění** – pozůstalostní důchody
 - ✓ **systém nemocenského pojištění** – ošetrovné, PPM, vyrovnávací příspěvek v těhotenství a mateřství
 - ✓ **celý systém státní sociální podpory**
 - ✓ **příspěvek na péči**
- **daňová podpora pro rodiny s dětmi** – snížení daňového základu prostřednictvím slev na dani na nezaopatřené děti

- **slevy a zvýhodněné vstupní poplatky a další úlevy v sektoru služeb** – tento druh podpory je charakteristický především pro sféru volného času, v kultuře, sportu, ve využívání dopravních prostředků:
 - ✓ sleva na žakovské a studentské jízdné
 - ✓ rodinné pasy
- **služby pro rodiny:**
 - ✓ v posledních letech je v oblasti sociální práce s rodinou pozorovatelný odklon od intervenčních zásahů chránících dítě nebo dospělého před negativním působením jiného člena rodiny opatřením, které ohrožujícího nebo ohroženého dlouhodobě z rodiny vzdálí
 - ✓ objevuje se příklon k opatřením, která posilují schopnost rodiny problém řešit
 - ✓ upřednostňovány jsou služby, které jsou poskytovány v domácím prostředí před poskytováním služeb v institucích
 - ✓ **služby sociální péče** – osobní asistence, pečovatelská služba
 - ✓ **služby sociální prevence** – raná péče, azylové domy, domy na půl cesty, intervenční centra, nízkoprahová zařízení pro děti a mládež, sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi
- **poradenství:**
 - ✓ podpora je realizována prostřednictvím poskytování rad, zprostředkování informací o právech, povinnostech a oprávněných zájmech, odkazování na pověřené subjekty rodinné politiky, aktivní pomoci při vyjednávání, zastupování nebo doprovázení
 - ✓ cílem je nabídnout možnosti řešení a pomoc při jejich realizaci a tím klientovi umožnit, aby byl schopen vlastními silami vyřešit životní situaci nebo problém
 - ✓ **poradny pro rodinu a mezilidské vztahy** – jedny z nejdostupnějších poradenských institucí, zaměřují se na osobní, rodinné a partnerské poradenství (např. manželství ohrožené rozvodem, mezigenerační problémy, vztahy rozvedených rodičů a dětí, konzultace snoubencům, eliminace rodinné patologie, domácí násilí...)
 - ✓ **pedagogicko-psychologické poradny** – nejznámější typ poradenského zařízení, které je zaměřeno na problematiku výchovy a školního vzdělávání
 - ✓ **speciálněpedagogická centra** – specializují se na určitý typ zdravotního postižení, poskytují poradenské služby rodinám, které se podílejí na péči o postižené dítě

- ✓ **střediska výchovné péče pro děti a mládež** – poskytují poradenskou, ambulantní i internátní péči dětem a rodičům v případě, prvních signálů poruch chování u dětí, rovněž se věnují dětem z problémových rodin
- **specifická podpora (především formou rady a služeb) je zaměřována na rodiny se speciálními potřebami:**
 - ✓ rodina se zdravotně postiženými dětmi
 - ✓ početná rodina
 - ✓ romská rodina
 - ✓ náhradní rodina
 - ✓ rodina přistěhovalců
 - ✓ sociálně slabá rodina
 - ✓ rodina svobodné matky, neúplné rodiny

10.4 VÝCHOVA K PARTNERSTVÍ, MANŽELSTVÍ A RODIČOVSTVÍ

- společnost předpokládá, že role partnerů/partnerek a rodičů si každý osvojí socializací v původní rodině – tuto výchovu k zodpovědnému a kvalitnímu partnerství a rodičovství plní rodina za předpokladu, že dobře funguje
- rodina ale může být poznamenána nestabilitou a narušenými vztahy (to dokládá vysoká míra rozvodovosti), statistiky týrání dětí a četnosti výskytu případů domácího násilí dokazují, že nelze pouze spoléhat na funkčnost původní rodiny
- objevuje se otázka transgeneračního přenosu vzorců chování, které si dítě osvojilo v původní rodině
- cílem rodinné politiky je přispívat k podpoře fungování rodin, které by měly vytvářet stabilní zázemí pro všechny své členy a zároveň přispívat k výchově k dobrému a zodpovědnému partnerství, manželství a rodičovství prostřednictvím systému vzdělávání a aktivit neziskových organizací

PRACOVNÍ LIST Č. 13

Rodinná politika

- 1. Vyhledejte v literatuře nebo na internetu definici uvedených pojmů a zjistěte, zda jsou tyto skutečnosti v ČR dovolené zákonem:**

HOSTITELSKÁ PÉČE	
UTAJENÉ PORODY	
BABYBOX	

- 2. Na základě předchozího studia posuďte, zda jsou jednotlivá tvrzení pravdivá nebo nepravdivá:**

1. Hostitelská péče je využívána při výměnném studijním pobytu v zahraničí, kdy student navštěvuje místní školu a je ubytován v rodině některého ze svých nových spolužáků.	ano	ne
2. Hostitelská péče je určena dětem z dětských domovů, kterým umožňuje krátkodobě pobývat v rodině osob, které zažádaly o možnost občasně péče o tyto děti.	ano	ne
3. Pojem hostitelská péče se označuje zpravidla měsíční doba seznamování pěstouna a dítěte, které má být přijato do pěstounské péče, přičemž dítě bydlí v domácnosti budoucího pěstouna.	ano	ne
4. Utajené porody jsou nabízeny všem těhotným ženám, které si nemohou nebo nechtějí nechat dítě ve své péči a zároveň chtějí skutečnost těhotenství a porodu utajit před svým okolím.	ano	ne
5. Pojem utajený porod označuje situaci nelegálního obchodování s novorozenými dětmi – biologická matka tajně porodí pod odborným lékařským dohledem a dítě je předáno manželům, kteří nemohou mít vlastní dítě – „nelegální adopce“.	ano	ne
6. Utajené porody nejsou v ČR povoleny zákonem.	ano	ne
7. Babyboxy zřizuje v České republice Ministerstvo zdravotnictví.	ano	ne
8. V ČR je již více než 50 babyboxů.	ano	ne

PRACOVNÍ LIST Č. 14

Rodinná politika – demografický vývoj ČR

1. Vyhledejte na internetu odpovědi na následující otázky:

Aktuální počet obyvatel?	
Roční počty porodů?	
Poměr mezi narozenými chlapci a děvčaty?	
Roční úmrtnost?	
Průměrná délka života u mužů a žen?	
Roční počet umělých potratů?	
Kolik připadá narozených dětí na 1 ženu v produktivním věku?	
Roční počet sňatků?	
Míra rozvodovosti v posledních letech?	

2. Doplňte do textu odpovídající údaje:

1. Populace ČR
2. Ženy se v průměru dožívají věku než muži.
3. Ženy i muži vstupují do prvního manželství v věku.
4. Ženy rodí v věku.
5. Mezi matkami se v 15 letech razantně podíl 15 až 19tiletých žen.
6. V čele rodin stojí v převážné většině ženy.
7. V novodobé historii ČR byl v roce 1994 zaznamenán počtu narozených.
8. V posledních letech dosahuje porodnost vyšších hodnot, což je způsobeno tím, že
9. Roste počet partnerského soužití, které je označováno jako
10. Počet dětí narozených mimo manželství činí asi z celkového počtu narozených.
11. Míra rozvodovosti dosahuje v posledních letech asi

3. Posuďte, zda jsou jednotlivá tvrzení pravdivá nebo nepravdivá:

1. Současná rodina je rodinou nukleární, dvougenerační.	ano	ne
2. Narůstají počty nesezdaných soužití, ale průměrné roční počty uzavíraných sňatků neklesají.	ano	ne
3. Počty dětí narozených mimo manželství narůstají.	ano	ne
4. Od roku 1994 zaznamenáváme výrazné snižování porodnosti.	ano	ne
5. Ve většině mladých rodin vyrůstá 1 nebo 2 děti.	ano	ne
6. Přibývá dětí vyrůstajících s nevlastními rodiči.	ano	ne
7. Rozvodovost v posledních letech významně poklesla.	ano	ne

11 DŮCHODOVÁ POLITIKA

Důchodová politika ČR je realizována prostřednictvím systému důchodového pojištění. V evropských systémech sociálního zabezpečení jsou rozlišovány 3 pilíře důchodového pojištění:

1. základní důchodové pojištění
2. zaměstnavatelské penzijní systémy
3. penzijní připojištění se státním příspěvkem

Smyslem důchodového pojištění – DŮCHODOVÉ POLITIKY – je zabezpečení občanů v případech dlouhodobého ohrožení následkem sociální události, při níž dochází ke ztrátě výdělku a schopnosti si jej opatřit. Mezi tyto sociální události náleží stáří, invalidita a ztráta živitele. V posledních letech vyvolává celospolečenskou diskusi právě zabezpečení ve stáří. Objevuje se mnoho otázek spojených s tzv. demografickým stárnutím obyvatelstva.

11.1 DEMOGRAFICKÉ FAKTORY V DŮCHODOVÉ POLITICE

Ve vyspělých západních zemích dochází k:

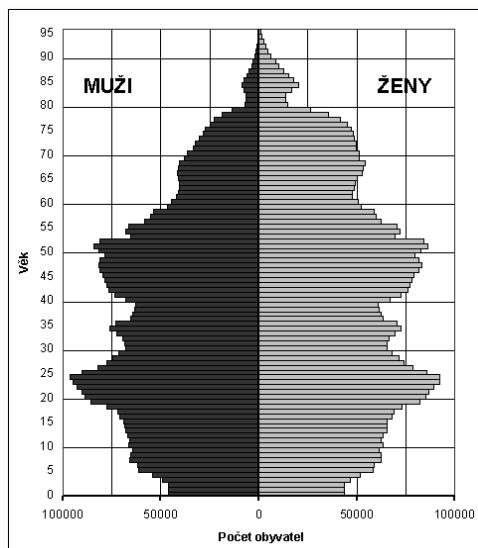
- **prodlužování střední délky života:**
 - ✓ stále více lidí se dožívá vyššího věku
 - ✓ ovlivněno snížením kojenecké a dětské úmrtnosti
 - ✓ nezvýšil se ale počet osob starších 90 a 100 let
- **stárnutí obyvatelstva** – zvyšuje se podíl starších věkových skupin v porovnání k ostatním věkovým skupinám a zároveň dochází ke snižování podílu mladších věkových skupin na celkovém počtu obyvatelstva – důsledek stagnace porodnosti

Významné determinanty prodlužování lidského věku:

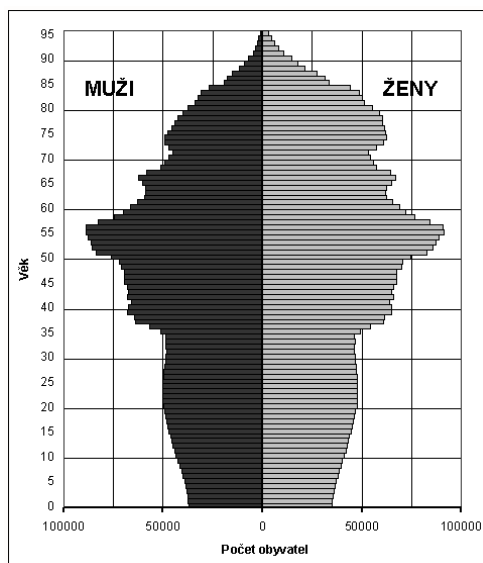
- stupeň civilizačního vývoje společnosti
- rozvoj technické úrovně společnosti
- úroveň sociálních služeb
- životní úroveň lidí
- politické události, stabilizace společnosti (války, revoluce)

Stárnutí obyvatelstva se stává celoevropským problémem, který nutí státy k přehodnocování systémů důchodového zabezpečení, včetně jeho financování.

Graf č. 2: Populační strom ČR z roku 1998³⁰

Graf č. 3: Populační strom ČR 2030 (p)³¹

³⁰ EUROEKONOM. *Populační strom ČR 1998*. [online]. [cit. 2011-03-20]. Dostupné z <<http://www.euroekonom.cz/grafy-demografie-data-img.php?type=vek1998>>

³¹ EUROEKONOM. *Populační strom ČR 2030 (p)*. [online]. [cit. 2011-03-20]. Dostupné z <<http://www.euroekonom.cz/grafy-demografie-data-img.php?type=vek2030>>

11.2 ZÁKLADNÍ DŮCHODOVÉ POJIŠTĚNÍ

Základní důchodové pojištění ČR je založeno na následujících principech:

- **sociální solidarita** – státem organizovaná solidarita ekonomicky aktivních občanů s ekonomicky neaktivními → tzv. mezigenerační solidarita
- **průběžné financování:**
 - ✓ ČR zavedla pojistné na sociální zabezpečení³² jako zvláštní platbu mimo daňový systém – ekonomicky aktivní část obyvatelstva přispívá do systému, zatímco postproduktivní část z něj bezprostředně čerpá
 - ✓ příjmy a výdaje jsou součástí státního rozpočtu, v němž byl zaveden zvláštní účet důchodového pojištění, který byl v roce 2008 transformován na Zvláštní účet rezervy pro důchodovou reformu
 - ✓ v minulých letech se s přebytky získanými z plateb pojistného nezacházelo koncepčně a nevyužívaly se k vytvoření kapitálové rezervy pro účely důchodového pojištění do budoucna. V současnosti musí být důchodový systém doplácen z rozpočtu, nevytvářejí se rezervy.
 - ✓ systém je závislý na demografické struktuře obyvatel – „Dokud se bude zvyšovat průměrná doba dožití, pak se musí zvyšovat i věková hranice pro odchod do důchodu. Dnešní systém byl nastaven před více než sto lety, kdy se doba, kdy byl jedinec v důchodu, počítala na roky. Dnes je to dvacet i více let a není možné systém průběžného modelu udržet. Fakticky prostě ubývá těch ekonomicky aktivních, kteří mohou na penze stávajícím důchodcům přispívat. ... Dnes připadá na jednoho důchodce 1,8 ekonomicky aktivních lidí - plátců sociálního pojištění. Pokud se systém neupraví, v roce 2050 to bude podle posledních analýz asi 1,2. Přitom schodek důchodového účtu v současnosti činí asi 30 miliard korun ročně. Státní systém důchodového zabezpečení proto není při nynějším nastavení dlouhodobě udržitelný. Je tedy nezbytné hledat nové zdroje nebo příjmy na financování penzí budoucím generacím.“³³
- **systém je povinný pro všechny ekonomicky aktivní osoby:**
 - ✓ tímto opatřením je sledován záměr zamezit vzniku chudoby

³² Právní normy používají termín pojistné na sociální zabezpečení, který chápeme jako synonymum tzv. sociálního pojištění (to je tvořeno 3 subsystemy: důchodové pojištění, nemocenské pojištění a příspěvek na státní politiku zaměstnanosti).

³³ MPSV. *Důchodová reforma*. [online]. [cit. 2011-03-10]. Dostupné z < <http://www.mpsv.cz/cs/10450>>

- ✓ ze základního důchodového pojištění pobírá důchod více než 99 % občanů (ve věku vyšším, než je věková hranice pro nárok na starobní důchod)
- **systém je dávkově definovaný – každý důchod se skládá ze 2 složek:**
 - ✓ **základní výměra** – stanovená pevnou částkou stejnou pro všechny druhy důchodů
 - ✓ **procentní výměra** – její výše se mezi pojištěnci liší v závislosti na délce doby důchodového pojištění a výši příjmů dosažených v období před přiznáním důchodu
- **při splnění zákonných podmínek je na všechny dávky nárok**
- **systém je dynamický** – zohledňuje ekonomický vývoj

Systém základního důchodového pojištění je spravován **Českou správou sociálního zabezpečení**.

Ze základního důchodového pojištění se vyplácejí 4 druhy důchodů³⁴:

Tab. č. 7: Dávky důchodového pojištění

Sociální událost	Finanční dávka důchodového pojištění
stáří	starobní důchod, včetně tzv. předčasného starobního důchodu
invalidita	invalidní důchod
ovdovění	vdovský/vdovecký důchod
osiření	sirotčí důchod

11.3 ZAMĚSTNAVATELSKÉ PENZIJNÍ SYSTÉMY

- pojistné fondy spravované zaměstnavatelem
- v českém důchodovém systému neexistují
- v členských státech EU jsou obvyklé

11.4 PENZIJNÍ PŘIPOJIŠTĚNÍ SE STÁTNÍM PŘÍSPĚVKEM

- v ČR se jedná o dobrovolné doplňkové pojištění, které zabezpečují penzijní fondy
- je určeno těm, kteří se nechtějí spokojit s výší státního starobního důchodu – důchody vyplácené v rámci tohoto pilíře zatím nepředstavují vysoký podíl na příjmech důchodců
- systém není závislý na demografické struktuře obyvatelstva

³⁴ vymezení jednotlivých druhů důchodů kapitola 9.1.1

- tento způsob finančního zabezpečení je ohrožen inflací i skutečností, že občané s nízkými příjmy nemají prostředky na odkládání spotřeby do budoucna
- je založeno na pravidelných měsíčních vkladech, ke kterým stát poskytuje příspěvek
- základní podmínkou je stanovení minimální doby ukládání a dosažení určitého věku
- **v současné době rozlišují české zákony 4 druhy penzí:**
 - ✓ **starobní penze** – vyplácí se nejdříve v 60 letech a nejkratší doba ukládání je 5 let
 - ✓ **výsluhová penze** – umožňuje klientovi, aby si vybral část prostředků dříve, než vznikne nárok na starobní penzi. Nárok vznikne, pokud klient spoří alespoň 15 let.
 - ✓ **invalidní penze** – vyplácí se, pokud se klient stal v průběhu spoření plně invalidním, nadále nebude moci spořit na starobní penzi. Minimální doba spoření pro získání nároku činí 3 roky.
 - ✓ **pozůstalostní penze** – pokud klient, který měl ve smlouvě sjednánu i pozůstalostní penzi, zemře, dostávají ji po stanovenou dobu jeho pozůstalí. Minimální doba spoření jsou opět 3 roky.
- vklady klientů a příspěvky státu jsou penzijním fondem investovány – tyto investice zhodnocují vložené prostředky → **uložené a zhodnocené prostředky včetně státní podpory lze získat 3 způsoby:**
 - ✓ **jednorázové vyrovnání** – vyplácí se najednou v době, kdy je sjednaná doba pojištění a dosažený věk
 - ✓ **penze** – průběžné vyplácení, část prostředků nadále zůstává uložena u penzijního fondu → dosud nevyplacené prostředky se dále zhodnocují
 - ✓ **odbytné** – pokud klient požádá o výplatu dříve, než uplyne stanovená doba spoření nebo pokud nedosáhne stanoveného věku. Ztrácí ale nárok na státní příspěvek a jeho zhodnocení.

Důchodová politika

1. Pozorně si přečtete následující text a nastudujte přiloženou tabulku:

Jak se mění důchodové systémy ve světě?

Petr Gola

„Důchodová politika patří ve všech vyspělých zemích k velmi sledovaným. Vždyť počet starších občanů nad 65 let tvoří v zemích OECD 23,8 % k produktivnímu obyvatelstvu. Státní pokladnu výplata důchodů velmi zatěžuje. Vlivem prodlužující se délky života musí stát vyplácet penzi občanům déle než v minulosti.

Demografickými změnami prochází i Česká republika. V posledních letech se výrazně zvýšila očekávaná délka života 65letých občanů, a to až na 81,6 roku. Prodlužující se délka života a nízká porodnost mají za následek stárnutí populace, již nyní připadá na produktivní obyvatelstvo 22,1 % občanů starších 65 let. Za posledních deset let klesl v Česku poměr mezi průměrnou penzí a průměrnou čistou mzdou o 6 %. Zatímco v roce 1998 činil tento poměr 58 %, v roce 2008 byl již jen 52 %. K dalšímu postupnému snižování bude docházet i v následujících letech.

Nejdéle penzi pobírají Francouzi

Očekávaná délka života 65letých občanů se v členských zemích OECD pohybuje od 79,1 roku (v Turecku) po 86 roků (v Japonsku). Průměrně je tak penze vyplácena dvacet roků (65 roků je důchodový věk pro muže i ženy ve většině členských zemí OECD). Nejdéle je v průměru vyplácena penze ve Francii (až 25 roků). Nejvíce je penzijní systém zatížen zvyšující se průměrnou délkou dožití (státy musí občanům vyplácet přiznaný státní důchod delší dobu) v Japonsku, na Islandu, v Norsku a Švédsku. Nejvyšší důchodový věk je ve Velké Británii.

Země OECD mají nejnižší porodnost

Ve většině členských zemí OECD dochází k postupnému úbytku obyvatel. V posledních letech se totiž rodí méně dětí. V členských zemích OECD je i nejnižší porodnost. Nejvyšší porodnost na světě je v Nigeru (51,6 dítěte na 1 000 obyvatel). Nejvyšší porodnost z členských zemí OECD je v Turecku (18,66 dítěte na 1 000 obyvatel), což při světovém porovnání představuje až 109. místo. Vůbec nejnižší porodnost na světě je v Hongkongu (7,42) a v Japonsku (7,64). Nízká porodnost je také v České republice. Na jednu ženu v reprodukčním věku připadá přibližně 1,2 dítěte, což je jedna z nejnižších hodnot ze zemí EU.

Význam vlastního spoření poroste

Význam vlastního spoření na penzi tedy u nás ještě poroste (ať už investováním do akcií a jiných cenných papírů, nebo úročením v různých finančních produktech či formou penzijního a částečně životního připojištění...). Čím dříve se se spořením začne, tím lépe. Vlivem složeného úrokování má faktor času při spoření velký význam.

Již nyní si hodně občanů na penzi pravidelně spoří, ale měsíční úložky nejsou mnohdy dostatečné. Vlastní úspory na penzi budou sloužit nejen jako důležitý finanční zdroj ve starobním důchodu, ale vlastní úspory některým občanům umožní odchod do méně finančně výhodného předčasného důchodu. Finanční úspory tak mohou být významným finančním doplňkem předčasného důchodu.³⁵

³⁵ GOLA, P. *Jak se mění důchodové systémy ve světě*. [online]. [cit. 2011-03-21]. Dostupné z <<http://www.cssz.cz/cz/casopis-narodni-pojisteni/archiv-vydanych-cisel/clanky/jak-se-meni-duchodove-systemy-ve-svete.htm>>

Tabulka: Některé demografické údaje³⁶

Země	Očekávaná délka života (let) (u 65letého člověka)	Podíl občanů starších 65 let k pracujícím občanům (%)	Porodnost v roce 2009 (na 1 000 obyvatel)
Japonsko	86,0	34,4	7,64
Francie	85,4	28,0	12,57
Španělsko	85,0	26,2	9,72
Austrálie	84,9	21,5	12,47
Itálie	84,5	32,5	8,18
Kanada	84,5	21,1	10,28
Nový Zéland	84,4	20,7	13,94
Švédsko	84,2	29,4	10,13
Německo	83,9	32,2	8,18
Rakousko	83,9	27,1	8,65
USA	83,6	20,8	13,83
Irsko	83,5	17,7	14,23
Řecko	83,5	30,0	9,45
Portugalsko	83,4	27,8	10,29
Velká Británie	83,3	26,8	10,65
Korea	83,1	14,5	8,93
Mexiko	83,0	9,9	19,71
Polsko	81,7	21,1	10,04
Česko	81,6	22,1	8,83
Slovensko	80,2	18,4	10,60

³⁶ upraveno - GOLA, P. *Jak se mění důchodové systémy ve světě*. [online]. [cit. 2011-03-21]. Dostupné z <<http://www.cssz.cz/casopis-narodni-pojisteni/archiv-vydanych-cisel/clanky/jak-se-meni-duchodove-systemy-ve-svete.htm>>

2. Na základě studia předchozího textu a tabulky posud'te, zda jsou uvedená tvrzení pravdivá:

1. Průměrná délka života se v evropských zemích zvyšuje.	ano	ne
2. Občané zemí střední Evropy se dožívají vyššího věku než občané v jihoevropských státech.	ano	ne
3. Výplata starobních důchodů bude v budoucnu ekonomicky stále náročnější, a to v důsledku poklesu porodnosti a prodlužující se délky života.	ano	ne
4. V tradičních katolických evropských zemích je jedna z nejvyšších porodností v Evropě.	ano	ne
5. Populace v evropských zemích stárne.	ano	ne
6. V ČR je nízká porodnost. Na jednu ženu v reprodukčním období připadá asi 2,16 dítěte.	ano	ne
7. Demografické problémy evropských zemí jsou tak zásadní, že nutí vlády k důchodovým reformám.	ano	ne
8. Jednou z možností, jak podpořit důchodovou reformu, je zavádění penzijního připojištění.	ano	ne
9. Nejvyšší očekávaná délka života je v Japonsku.	ano	ne
10. S jedním z nejvyšších podílů občanů starších 65 let k ekonomicky aktivním občanům v Evropě se potýká německý sociální systém.	ano	ne
11. Nižší porodnost než v ČR bychom našli např. v sousedním Rakousku a Německu.	ano	ne
12. Jednu z nejvyšších porodností na světě bychom našli v Mexiku.		
13. V Japonsku tvoří v porovnání s ostatními zeměmi populace nad 65 let nejvyšší podíl k ekonomicky aktivním občanům, ale zároveň je zde jedna z nejvyšších porodností na světě.	ano	ne

12 ZDRAVOTNÍ POLITIKA

Zdraví je lidmi považováno za jednu z nejdůležitějších životních hodnot. Světová zdravotnická organizace definovala v roce 1948 **zdraví** jako stav úplného tělesného, duševního a sociálního blaha jedince. Uvedená definice nehodnotí zdraví pouze jako absenci nemoci nebo vady, ale zdůrazňuje jeho širší rozměr, celkovou pohodu jedince.

Zdravotní stav lidí determinuje mnoho faktorů:

- genetické předpoklady
- demografická situace a vývoj
- životní prostředí
- způsob života a životní styl
- úroveň zdravotní péče

Zdravotní stav jedince podmiňuje míru jeho zapojení do sociálních a společenských³⁷ procesů, průběžnost, zaměstnanost a možnost uspokojovat všechny své potřeby. Vyspělé demokratické státy mají zájem na dobrém zdravotním stavu svých občanů. Proto prostřednictvím zdravotní politiky ovlivňují zdravotnický systém v zemi se záměrem realizovat právo každého občana na ochranu zdraví. **Hlavními úkoly státu jako subjektu zdravotní politiky jsou:**

- tvorba zdravotní politiky – tvorba strategií, národních programů, legislativní proces, správa státního rozpočtu ve vztahu ke zdravotnictví
- garance zdravotní péče – konkrétně se jedná o převzetí odpovědnosti za dostupnost zdravotní péče pro všechny občany (z hlediska dostupnosti finanční, časové a místní)
- garance kvality zdravotní péče – zabezpečuje vzdělávání zdravotnických pracovníků, kontrolu léčiv a stanovuje pravidla pro jejich skladování a distribuci

Vedle státu mají ve zdravotní politice významnou pozici i **ostatní subjekty:**

- zdravotnické nestátní subjekty – zdravotní pojišťovny, komory, asociace, zdravotnická zařízení, nadace
- obce, podnikatelé, zaměstnavatelé, občanské iniciativy, občané, rodiny...

ZDRAVOTNÍ POLITIKA je cílevědomá činnost státu a ostatních sociálních subjektů zaměřená na ochranu, podporu a obnovu zdraví obyvatelstva, kvalitu zdravotních služeb a jejich dlouhodobou udržitelnost.

³⁷ vymezení pojmů sociální a společenský viz kap. č. 1

12.1 ZDRAVOTNÍ POLITIKA ČR

Řídicím orgánem zdravotní politiky je Ministerstvo zdravotnictví. Pod pojmem zdravotnictví rozumíme soustavu orgánů, zdravotnických institucí a služeb, které zajišťují právo na ochranu zdraví. Ministerstvo zdravotnictví ve spolupráci s vládou a Parlamentem vymezuje jednotlivé zdravotnické služby, vytváří pravidla pro jejich poskytování, správu, řízení a financování.

Základní charakteristiky současného zdravotnictví:

- stát garantuje zdravotní péči všem občanům
- zdravotní péče je poskytována v konkurenčním prostředí
- občané mají právo na svobodnou volbu lékaře a zdravotnického zařízení
- pluralitní systém financování – prostřednictvím povinného zdravotního pojištění, státem, obcemi, obyvateli
- podíl dalších institucí a organizací na zdravotní politice – zdravotní pojišťovny, Česká lékařská komora, Česká stomatologická komora

12.2 FINANCOVÁNÍ ZDRAVOTNÍ PÉČE

Zdrojem financování zdravotní péče v ČR je tzv. **všeobecné zdravotní pojištění**. Smyslem zdravotního pojištění je úhrada nákladů zdravotní péče poskytnuté pojištěným občanům. Je založeno na pravidelné platbě pojistného do fondu zdravotního pojištění a v případě vzniku sociální události dochází k úhradě nákladů zdravotní péče. Tyto prostředky jsou odděleny od státního rozpočtu jako fond všeobecného zdravotního pojištění, který je spravován Všeobecnou zdravotní pojišťovnou. **Pro všeobecné zdravotní pojištění platí:**

- **povinné zákonné pojištění**
- **je vybudováno na principu sociální solidarity** – vysokopříjmových skupin obyvatelstva s nízkopříjmovými skupinami, zdravých s nemocnými a zároveň na principu mezigenerační solidarity s mladšími a staršími věkovými skupinami obyvatel bez vlastních příjmů
- **povinnost platit pojistné má každá fyzická osoba s trvalým pobytem na území ČR** a zaměstnanec zaměstnavatele se sídlem na území ČR
- zdravotní pojištění vzniká dnem narození a zaniká dnem úmrtí
- **zdravotní pojištění provádějí zdravotní pojišťovny** – dominantní postavení mezi nimi má Všeobecná zdravotní pojišťovna
- občan má právo na svobodnou volbu zdravotní pojišťovny
- pojistné se odvádí na účet příslušné zdravotní pojišťovny, u níž je občan pojištěn

Prodlužující se střední délka života a klesající porodnost mají za následek rostoucí náklady na zdravotní péči. V ČR jsou náklady na zdravotní péči u starších věkových skupin (nad 60 let) až čtyřnásobně vyšší než u mladších věkových skupin.

12.2.1 Státní pojištěnci

Za určité skupiny osob je plátcem zdravotního pojištění stát, **tzv. státní pojištěnci**. Pojistné hradí měsíčně ministerstvo financí na zvláštní účet vedený u Všeobecné zdravotní pojišťovny. Mezi státní pojištěnce patří asi 55 % obyvatel:

- ✓ nezaopatřené děti
- ✓ poživatelé starobního důchodu
- ✓ osoby invalidní pro invaliditu 3. stupně
- ✓ příjemce peněžité pomoci v mateřství a rodičovského příspěvku (i nezaměstnaný)
- ✓ uchazeči o zaměstnání
- ✓ osoby závislé na péči jiné fyzické osoby ve stupni II, III nebo IV a osoby o ně pečující
- ✓ osoby pečující o osobu mladší 10 let věku, která je závislá na péči jiné fyzické osoby ve stupni I
- ✓ osoby ve výkonu vazby nebo ve výkonu trestu odnětí svobody
- ✓ mladiství v zařízeních pro výkon ústavní výchovy nebo ochranné výchovy

12.3 POSKYTOVÁNÍ ZDRAVOTNÍ PÉČE

Zdravotní péči poskytují zdravotnická zařízení státu, obcí, fyzických osob a právnických osob. **V ČR rozeznáváme tato zdravotnická zařízení:**

- zařízení ambulantní péče a nemocnice
- zařízení závodní preventivní péče
- odborné léčebné ústavy:
 - ✓ podle druhu nemocí
 - ✓ psychiatrické léčebny, rehabilitační ústavy, ozdravovny, lázně
- lékárny
- zvláštní dětská zařízení – kojenecké ústavy, dětské domovy, jesle (do 3 let věku dětí)

Občan ČR má právo volby lékaře, klinického psychologa a zdravotnického zařízení. **Tito poskytují zdravotní péči:**

- **bez přímé úhrady** – na základě všeobecného zdravotního pojištění (rozsah péče je stanovený předpisy), kdy náklady zdravotní péče poskytnuté pojištěncům zdravotnickými zařízeními hradí příslušná zdravotní pojišťovna na základě smluv uzavřených s těmito zařízeními
- **za plnou nebo částečnou finanční úhradu:**
 - ✓ zdravotní péče přesahující rámec stanovený předpisy
 - ✓ zdravotní péče poskytnutá v zájmu fyzických nebo právnických osob

Ze všeobecného zdravotního pojištění je hrazená zdravotní péče:

- léčebná péče ambulantní a ústavní
- pohotovostní a záchranná služba
- preventivní péče
- dispenzární péče
- odběr k transplantaci
- léčivé přípravky, zdravotnická technika
- lázeňská péče a péče v odborných dětských léčebnách
- závodní preventivní péče
- doprava nemocného
- posudková činnost
- prohlídka zemřelého a pitva
- zdravotní péče související s těhotenstvím a porodem v „utajení“

12.4 REGULAČNÍ POPLATKY

V souvislosti s poskytováním zdravotní péče ze všeobecného zdravotního pojištění pacient hradí regulační poplatky zdravotnickému zařízení, které péči poskytlo:

- **30 Kč** – po dovršení 18 let u praktického lékaře, ženského lékaře, zubního lékaře, při specializované ambulantní péči, u klinického psychologa a logopeda – pokud je provedeno klinické vyšetření
- **30 Kč** – za položku na receptu
- **90 Kč** – za pohotovostní službu o víkendech a svátcích, ve všední dny od 17:00 do 7:00 hod, dále za lékařskou službu první pomoci

- **100 Kč** – za každý den, ve kterém byla poskytována ústavní péče, komplexní lázeňská péče, ústavní péče v dětských odborných léčebnách a ozdravovnách

Regulační poplatky se neplatí při/u:

- návštěvě u lékaře dítěte do 18 let
- pokud nebylo provedeno klinické vyšetření
- při dalších návštěvách u zubního lékaře, pokud není možné provést zákrok při jedné návštěvě
- preventivní prohlídce
- dispenzární péči o těhotné
- hemodialýze
- laboratorního a diagnostického vyšetření vyžádaného ošetřujícím lékařem (odběr krve, RTG, SONO)
- ohledání mrtvého mimo lůžkové zařízení
- ústavní péči o narozené dítě

12.5 PÉČE O OSOBY SE ZDRAVOTNÍM POSTIŽENÍM

V ČR tvoří lidé se zdravotním postižením významnou skupinu občanů – odhaduje se, že se jedná přibližně o 10 % obyvatel. Zdravotní postižení se ale dotýká mnohem vyššího počtu, protože většina lidí se zdravotním postižením žije v rodinách. Nejčastěji se setkáváme s mentálním, duševním, tělesným, zrakovým, sluchovým a řečovým druhem zdravotního postižení. K uvedeným druhům je nutno přiřadit i další skupiny – kombinovaná postižení a civilizační choroby.

Povinností každého demokratického státu je **zajistit zdravotně postiženým občanům takové životní podmínky, které jsou srovnatelné s podmínkami zdravých občanů:**

- každá společnost by měla respektovat, že zdravotně postižení lidé mají stejná práva jako ostatní – úsilí o vytváření odpovídajících podmínek
- rovné příležitosti – vytvořit prostor pro posílení odpovědnosti za rozhodování o vlastním životě a zajistit přístup ke všem společenským zdrojům (zdravotní a sociální služby, vzdělání ...)

- odstranění bariér, které vedou k diskriminaci a sociálnímu vyloučení – zajistit dostatečnou úroveň vzdělanosti a zaměstnanosti a tím zamezit sociální nouzi a chudobě

Zdravotně postižené osoby jsou významným objektem zdravotní péče. Neodmyslitelnou součástí zdravotní péče o zdravotně postižené je fyzioterapie, léčebná rehabilitace, ergoterapie, domácí a hospicová péče. Problematika zdravotního postižení nevyžaduje pouze pozornost resortu zdravotnictví a sociálních věcí, ale svým charakterem, příčinami i nároky na specifická řešení vyžaduje meziresortní zájem.

PRACOVNÍ LIST Č. 16

Zdravotní politika

1. Vysvětlete pojem veřejné zdravotní pojištění:

2. V jaké výši hradí zdravotní pojištění zaměstnanec:

3. Jakým způsobem můžete zjistit úkony zdravotní péče a výši úhrad s nimi spojenou, které vám byly poskytnuty během kalendářního roku?

4. Které úkony patří do preventivní péče hrazené ze všeobecného zdravotního pojištění?

5. Kolik je v ČR zdravotních pojišťoven? Uveďte jejich název:

6. Které skupiny osob nehradí žádné regulační poplatky?

7. Jaké jsou limity regulačních poplatků?

13 POLITIKA ZAMĚSTNANOSTI

Ve většině vyspělých zemí se setkáváme s aktivitami státu na trhu práce. Tyto aktivity přispívají k podpoře dynamické rovnováhy na trhu práce a k omezení nezaměstnanosti. Řeč je o politice zaměstnanosti.

Politiku zaměstnanosti vytváří stát a podílejí se na ní další subjekty činné na trhu práce – zaměstnavatelé, odborové organizace, profesní organizace, sdružení osob se zdravotním postižením. Státní správu v oblasti politiky zaměstnanosti vykonává Ministerstvo práce a sociálních věcí (MPSV) a úřady práce (ÚP). Státní politika zaměstnanosti zahrnuje aktivní a pasivní politiku zaměstnanosti.

Zákon o zaměstnanosti definuje **právo na zaměstnání**. Právem na zaměstnání je právo občanů, kteří chtějí a mohou pracovat. Rozumí se tím:

- právo na zprostředkování zaměstnání
- právo na nezbytnou rekvalifikaci
- právo na podporu v nezaměstnanosti

POLITIKA ZAMĚSTNANOSTI je činnost státu, zaměstnavatelů, zaměstnanců a odborů usilující o vytváření podmínek pro dynamickou rovnováhu na trhu práce a pro efektivní využití pracovních sil.

13.1 ÚKOLY ÚŘADŮ PRÁCE

- sledují stav na trhu práce, zpracovávají koncepci vývoje zaměstnanosti, přijímají opatření k ovlivnění nabídky a poptávky
- informují o možnostech získání zaměstnání, odborné přípravy a rekvalifikace
- zprostředkovávají zaměstnání
- pracovněprávní poradenství
- psychologické poradenství
- poradenství pro osoby se ztíženou možností pracovního uplatnění
- ochrana zaměstnanců při platební neschopnosti zaměstnavatele
- evidence uchazečů o zaměstnání, volných pracovních míst
- rozhodují o vyřazení z evidence uchazečů o zaměstnání
- rozhodují o přiznání, odejmutí, zastavení nebo vrácení podpory v nezaměstnanosti

- zabezpečují rekvalifikaci

13.2 AKTIVNÍ POLITIKA ZAMĚSTNANOSTI

Aktivní politika zaměstnanosti usiluje o zajištění maximálně možné úrovně zaměstnanosti. Jednotlivá opatření jsou financována ze státního rozpočtu. **Aktivní politika zaměstnanosti disponuje těmito nástroji:**

- **rekvalifikace uchazečů o zaměstnání:**
 - ✓ rekvalifikace je získání nové kvalifikace, zvýšení, rozšíření nebo prohloubení dosavadní kvalifikace
 - ✓ rekvalifikaci zajišťují ÚP na základě písemné dohody s uchazečem
 - ✓ jednotlivé rekvalifikační programy musí být akreditovány MŠMT
 - ✓ náklady hradí ÚP
 - ✓ po celou dobu rekvalifikace pobírá uchazeč o zaměstnání podporu při rekvalifikaci
- **investiční pobídky:**
 - ✓ hmotná podpora na vytváření nových pracovních míst a školení nových zaměstnanců poskytovaná MPSV zaměstnavatelům
 - ✓ zaměstnavatel musí o podporu požádat a musí dostat rozhodnutí o příslibu investiční pobídky
 - ✓ při rozhodování o poskytnutí podpory se MPSV rozhoduje mj. v závislosti na míře nezaměstnanosti v dané lokalitě
- **veřejně prospěšné práce:**
 - ✓ časově omezené pracovní příležitosti
 - ✓ zahrnují zejména údržbu veřejných prostranství, úklid veřejných budov, komunikací aj. ve prospěch obcí a obecně prospěšných institucí
 - ✓ pracovní místa vytváří zaměstnavatel na základě dohody s ÚP – ÚP může poskytnout příspěvek
- **společensky účelná pracovní místa:**
 - ✓ pracovní místa zřizovaná na základě dohody s ÚP
 - ✓ mohou být obsazována jen uchazeči o zaměstnání, kterým nelze zajistit jiným způsobem pracovní uplatnění
 - ✓ určeno např. absolventům škol

- **příspěvek na zapracování:**
 - ✓ na základě dohody může ÚP poskytnout zaměstnavateli na mzdy příspěvek na zapracování, max. na dobu 3 měsíců
- **příspěvek při přechodu na nový podnikatelský program:**
 - ✓ určeno zaměstnavatelům, kteří přecházejí na nový podnikatelský program a nemůžou pro své zaměstnance zabezpečit práci v původním rozsahu
 - ✓ příspěvek je poskytován max. po dobu 6 měsíců

13.3 NEZAMĚSTNANOST

„Nezaměstnanost je jedním z hlavních problémů moderní společnosti. V tržních ekonomikách je obvyklým stavem, že část práce schopného obyvatelstva nemá zaměstnání.“³⁸

Mezi rizikové skupiny, které jsou ohroženy nezaměstnaností, patří zejména mladiství a absolventi, ženy, zdravotně znevýhodnění, staří lidé a osoby s nízkou kvalifikací.

Podle příčiny rozeznáváme 4 druhy nezaměstnanosti:

- **frikční nezaměstnanost** – vzniká v důsledku přecházení pracovníků z jednoho zaměstnání do druhého, např. za účelem lepší práce
- **sezónní nezaměstnanost** – krátkodobá nezaměstnanost způsobená výkyvy v nabídce práce spojené s ročními obdobími (práce v oblasti cestovního ruchu, stavebnictví, zemědělství)
- **strukturální nezaměstnanost** – vzniká na základě nesouladu mezi nabídkou a poptávkou po práci
- **cyklická nezaměstnanost** – při poklesu výkonnosti ekonomiky nezaměstnanost roste

Z hlediska dopadu na osobnost jedince je nutné rozeznávat **nezaměstnanost krátkodobou a dlouhodobou**. Za dlouhodobou nezaměstnanost je obvykle považována nezaměstnanost překračující 6 měsíců.

Důsledky nezaměstnanosti:

- **psychické důsledky** – stres, strach o budoucnost, úzkost, deprese, rezignace, ztráta naděje, deprivace v oblasti stimulace – člověk strádá nedostatkem podnětů, změny v dosavadním denním režimu, odlišné vnímání času, pasivní způsob trávení volného

³⁸ WILDMANNOVÁ, M. *Sociální politika*. s. 114

času, snížení pozitivního sebehodnocení a sebeúcty, pocit ztráty kontroly nad životem, úbytek profesních dovedností

- **sociální důsledky** – změna sociálního statusu, životní úrovně, sociální role nezaměstnaného, sociální izolace, sociální selhávání (závislost na sociálním systému, kriminalita, sebevražednost, alkoholismus, závislosti)

13.4 PASIVNÍ POLITIKA ZAMĚSTNANOSTI

Pasivní politika zaměstnanosti zahrnuje aktivity spojené se zabezpečováním nezaměstnaných – smyslem je po přechodnou dobu kompenzovat do určité výše ztrátu příjmu ze zaměstnání.

V souvislosti s pasivní politikou zaměstnanosti hovoříme o 2 finančních dávkách:³⁹

- **podpora v nezaměstnanosti**
- **podpora při rekvalifikaci**

³⁹ viz kapitola č. 9

PRACOVNÍ LIST Č. 17

Politika zaměstnanosti

1. Vyjmenujte sociální důsledky nezaměstnanosti:

--

2. Vysvětlete rozdíl mezi aktivní a pasivní politikou zaměstnanosti:

aktivní politika zaměstnanosti	pasivní politika zaměstnanosti

3. Vyjmenujte 5 úkolů, které plní ÚP:

4. Posuďte, zda jsou jednotlivá tvrzení pravdivá nebo nepravdivá:

1. Pokud se na ÚP zaregistroval 35letý člověk a má nárok na podporu v nezaměstnanosti, bude dávku pobírat max. 5 měsíců.	ano	ne
2. Potřebná doba pojištění pro nárok na podporu v nezaměstnanosti se zjišťuje za posledních 12 měsíců před registrací na ÚP.	ano	ne
3. Nárok na podporu při rekvalifikaci má každý uchazeč o zaměstnání, který je v evidenci ÚP déle než 6 měsíců.	ano	ne
4. Rekvalifikaci zajišťuje MPSV.	ano	ne
5. Pokud zaměstnanec ukončí pracovní poměr bez vážných důvodů a splní podmínky nároku na podporu v nezaměstnanosti, bude výše dávky činit pouze 50 % předchozího výdělku.	ano	ne
6. Osoby starší 56 let mají po splnění podmínek nárok na podporu v nezaměstnanosti po dobu 11 měsíců.	ano	ne
7. Výše podpory v nezaměstnanosti se stanoví procentní sazbou z nejvyššího výdělku, kterého dosáhl uchazeč o zaměstnání u posledního zaměstnavatele.	ano	ne
8. Podporu v nezaměstnanosti vyplácí ÚP, podporu při rekvalifikaci MPSV.	ano	ne
9. Úřady práce vyplácejí nezaměstnaným lidem 3 druhy sociálních dávek.	ano	ne
10. Při stanovení výše podpory při rekvalifikaci se použije 60 % sazba.	ano	ne

Seznam použitých zkratk

ČR – Česká republika

ČSSZ – Česká správa sociálního zabezpečení

DP – důchodové pojištění

DPN – dočasná pracovní neschopnost

EU – Evropská unie

MPSV – Ministerstvo práce a sociálních věcí

MŠMT – Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy

OSN – Organizace spojených národů

OSVČ – osoba samostatně výdělečně činná

PP – pěstounská péče

PPM – peněžitá pomoc v mateřství

SOS DV – SOS dětská vesnička

SSP – státní sociální podpora

SŠ – střední škola

ÚP – úřad práce

VOŠ – vyšší odborná škola

VŠ – vysoká škola

Seznam použitých pramenů

Literatura:

1. DAVID, R. *Politologie. Základy společenských věd*. Olomouc: NAKLADATELSTVÍ OLOMOUC, 2003. 458 s.
2. HELUS, Z. *Sociální psychologie pro pedagogy*. Praha: Grada Publishing, a.s., 2007. 280 s.
3. KLÍNSKÝ, P. a kol. *Finanční gramotnost: obsah a příklady z praxe škol*. Praha: Národní ústav odborného vzdělávání, 2008. 96 s.
4. KNITL, J. a kol. *Bohouš a Dáša za lidská práva*. Praha: Člověk v tísni o.p.s., 2008. 84 s.
5. KREBS, V. a kol. *Sociální politika*. Praha: ASPI a.s., 2005. 504 s.
6. MATOUŠEK, O. a kol. *Metody a řízení sociální práce*. Praha: Portál s.r.o., 2003. 384 s.
7. MATOUŠEK, O. a kol. *Sociální práce v praxi: specifika různých cílových skupin a práce s nimi*. Praha: Portál s.r.o., 2005. 352 s.
8. MICHALÍK, J. a kol. *Občané se zdravotním postižením a veřejná správa*. Olomouc: Univerzita Palackého Olomouc, 2005. 268 s.
9. MPSV. *Metodické doporučení MPSV č. 9/2009 k sociální práci s ohroženou rodinou*.
10. MPSV. *Národní koncepce rodinné politiky*. Praha: MPSV, 2005. 59 s.
11. MPSV. *Národní zpráva o rodině*. Praha: MPSV, 2004. 225 s.
12. MPSV. *Národní zpráva o strategiích sociální ochrany a sociálního začleňování na léta 2008-2010*. Praha: MPSV, 2009. 124 s.
13. MPSV. *Průvodce pro náhradní rodinnou péči*. Praha: MPSV, 2009. 6 s.
14. MPSV. *Rodinná politika na úrovni krajů a obcí*. Praha: MPSV, 2008. 30 s.
15. NÁDVORNÍK, O., CHÁRA, P. *Bohouš a Dáša proti chudobě*. Praha: Člověk v tísni o.p.s., 2006. 63 s.
16. POTUČEK, M. *Sociální stát*. Praha: SLON, 1995. 142 s.
17. POTUČEK, M. a kol. *Veřejná politika*. Praha: SLON, 2005. 398 s.
18. ŠUBRT, B. a kol. *Abeceda mzdové účetní 2010*. Olomouc: ANAG s.r.o., 2010. 510 s.
19. TOMEŠ, I. *Sociální politika: teorie a mezinárodní zkušenost*. Praha: SOCIOKLUB, 2001. 262 s.
20. TOMEŠ, I. a kol. *Sociální správa*. Praha: Portál s.r.o., 2002. 304 s.
21. VEČEŘA, M. *Sociální stát: východiska a přístupy*. Praha: SLON, 1996. 112 s.
22. WILDMANNOVÁ, M. *Sociální politika DSO*. Brno: MU, 2005. 131 s.
23. *Nový zákon*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1998. 871 s.

Právní normy:

1. Zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění
2. Zákon č. 187/2006 Sb., o nemocenském pojištění
3. Zákon č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi
4. Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách
5. Zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře
6. Zákon č. 262/2006 Sb., zákoník práce
7. Zákon č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti
8. Zákon č. 110/2006 Sb., o životním a existenčním minimu

9. Vyhláška č. 182/1991 Sb., kterou se provádí zákon o sociálním zabezpečení a zákon ČNR o působnosti orgánů ČR v sociálním zabezpečení

Internetové zdroje:

1. EUROEKONOM. *Populační strom ČR 1998*. [online]. [cit. 2011-03-20]. Dostupné z <<http://www.euroekonom.cz/grafy-demografie-data-img.php?type=vek1998>>
2. EUROEKONOM. *Populační strom ČR 2030*. [online]. [cit. 2011-03-20]. Dostupné z <<http://www.euroekonom.cz/grafy-demografie-data-img.php?type=vek2030>>
3. GOLA, P. *Jak se mění důchodové systémy ve světě*. [online]. [cit. 2011-03-21]. Dostupné z <<http://www.cssz.cz/cz/casopis-narodni-pojisteni/archiv-vydanych-cisel/clanky/jak-se-meni-duchodove-systemy-ve-svete.htm>>
4. GOLA, P. *Jak se mění důchodové systémy ve světě*. [online]. [cit. 2011-03-21]. Dostupné z <<http://www.cssz.cz/cz/casopis-narodni-pojisteni/archiv-vydanych-cisel/clanky/jak-se-meni-duchodove-systemy-ve-svete.htm>>
5. MPSV. *Důchodové pojištění*. [online]. [cit. 2011-03-21]. Dostupné z <<http://www.mpsv.cz/cs/3>>
6. MPSV. *Důchodová reforma*. [online]. [cit. 2011-03-10]. Dostupné z <<http://www.mpsv.cz/cs/10450>>
7. MPSV. *Obecná informace k zákonu o důchodovém pojištění*. [online]. [cit. 2011-03-21]. Dostupné z <<http://www.mpsv.cz/cs/617>>